GÖTEBORGS UNIVERSITET

Bildlärares förutsättningar att påverka materialtillgången i undervisningen

En kvalitativ studie

Namn: Frida Johansson
Program och ämne: Ämneslärarprogrammet i Bild

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Kurs: LGBD1A
Nivå: Avancerad nivå
Termin/år: VT/2025
Handledare: Beatrice Persson
Examinator: Elin Låby

Nyckelord: materialtillgång, undervisningsmaterial, bildämnet, lärares handlingsutrymme, undervisningspraktik, resurser i skolan, didaktiska val, gymnasieskolan, högstadieskolan

Abstract

The purpose of this study is to investigate how art teachers in lower and upper secondary school are able to influence the availability of materials in art education. The study also aims to highlight how material availability affects teachers' didactic choices, as well as to identify how organizational and economic factors shape the material resources.

This study employs a qualitative method, based on interviews with six art teachers. The interviews were analyzed through a thematic inductive analysis and are theoretically anchored in a sociocultural perspective and in practice architectures.

The results show that teachers' opportunities to influence material availability are limited by the school's organizational structures, where economic conditions and leadership priorities largely determine the resources provided. Material availability was found to directly affect teachers' didactic choices, thereby shaping teaching content. At the same time, the study shows how teachers develop various strategies to cope with material deficiency, including the use of alternative materials and other adaptations.

The conclusion is that the material conditions of the art subject are not only a practical matter, but also affect teachers' professional agency as well as students' opportunities to develop subject knowledge and achieve the objectives of art education.

Innehållsförteckning

1. Inledning **1**
2. Syfte och frågeställningar **2**
3. Bakgrund **2**
3.1. Erfarenheter av materialets påverkan på skapandeprocessen 2
3.2. Begreppsdefinitioner 3
3.3. Skolverkets utvärdering av bild i grundskolan 4
3.4. Skolans styrdokument 5
3.4.1. Läroplaner 5
3.4.2. Kursplan och ämnesplaner 6
3.5. Tidigare forskning 7
3.5.1. Urval av tidigare forskning 7
3.5.2. Ämneskonception och undervisningspraktik 8
3.5.3. Ämnets status och professionellt inflytande 9
3.5.4. Resurser och ekonomi 10
4. Teoretiska utgångspunkter **11**
4.1. Sociokulturell teori 11
4.2. Praktikarkitekturer 12
5. Metod **14**
5.1. Urval 14
5.2. Presentation av informanterna 15
5.3. Intervjuprocessen 15
5.4. Tematisk analys 16
5.5. Studiens tillförlitlighet 17
5.6. Etik 19
6. Resultat **20**
6.1. Lärares kreativa lösningar och strategiska materialval i bildundervisningen 20
6.1.1. Lärares egna initiativ för materialanskaffning 20
6.1.2. Kreativ och alternativ materialanvändning 22
6.1.3. Strategiska materialval 23
6.2. Materialets möjliggörande och begränsande roll i bildundervisningen 24
6.2.1. Materialets kvalitet som stöd eller hinder för undervisningen 25
6.2.2. Brist på digitala verktyg och dess konsekvenser 26
6.3. Organisatoriska och ekonomiska villkors inverkan på materialtillgången 27
6.3.1. Ekonomiska ramar för materialinköp 27
6.3.2. Inköpsprocesser och ansvarsfördelning 29
6.3.3. Strukturella och praktiska begränsningar 30
6.4. Teoretisk tolkning av resultatet 31
6.4.1. Teoretisk tolkning av Tema 6.1 31
6.4.2. Teoretisk tolkning av Tema 6.2 32
6.4.3. Teoretisk tolkning av Tema 6.3 33
7. Diskussion **34**

7.1. Metoddiskussion 34
7.2. Resultatdiskussion 35
7.2.1. Lärarens förutsättningar att påverka materialtillgången 36
7.2.2. Materialtillgången påverkan på undervisningens utformning 38
7.2.3. Organisationens påverkan på materialtillgången 40
7.3. Förslag på vidare forskning 42
8. Käll- och litteraturförteckning 44
9. Bilagor: 47
Bilaga 1: 47
Bilaga 2: 48
Bilaga 3: 48

1. Inledning

Bildundervisningen innehåller i stor utsträckning praktiska moment där olika typer av material förekommer och används. Detta lyfts också fram i ämnesplanen för Bild (Gy11) och i den kommande (Gy25) att eleverna ska få möjlighet att utveckla förmåga att planera, skapa och presentera i olika material. Men hur ser materialtillgången faktiskt ut i bildundervisningen?

Under min utbildning till gymnasielärare i bild har jag vid flera tillfällen uppmärksammat hur materiella förutsättningar kan prägla ämnespraktiken. Min upplevelse är att materialtillgången varierar mellan olika skolor, både i omfattning och innehåll. Samtidigt tycks dessa skillnader påverka både bildlärarnas handlingsutrymme samt elevernas arbetsprocesser. Detta har väckt frågor hos mig om vilka faktorer som kan ligga bakom resurstillgångarna.

Under utbildningen har jag genom min verksamhetsförlagda utbildning (VFU) på två olika gymnasieskolor observerat hur dessa skillnader kan forma undervisningens innehåll. Även utifrån samtal med bildlärare och medstudenter har jag fått intrycket att det varierar i hur stort inflytande lärare har över de materiella förutsättningarna, där vissa har större möjlighet att påverka, medan andra begränsas av faktorer som budget och skolans ledning.

Vidare fick jag genom en kurs möjlighet att spendera fyra veckor som residenskonstnär på Trollhättans konsthall, där jag undersökte hur materialval påverkar skapandeprocessen. Jag undersökte främst hur det formade min egen praktik, men fick även ta del av hur gymnasieelever och mina medstudenter upplevde liknande i sina processer. Genom detta arbetet väcktes tankar kring att materialet inte enbart fungerar som praktiskt verktyg, utan också påverkar vilka uttryckssätt, arbetsmetoder och idéer som är möjliga att utveckla i ett kreativt arbete.

Tillsammans väckte dessa erfarenheter mitt intresse att undersöka vilka möjligheter bildlärare har att påverka den materiella tillgången och vilka effekter de har på undervisningens utformning.

2. Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka vilket handlingsutrymme bildlärare på högstadiet och gymnasiet har att påverka tillgången till material i bildundervisningen. Studien ämnar även att belysa hur materialtillgången påverkar bildlärares didaktiska val i utformningen av undervisningen. Vidare avser studien att identifiera hur strukturella faktorer påverkar ämnets resursfördelning och därmed de materiella förutsättningarna.

Frågeställningar:

1. Vilka förutsättningar har bildlärare att påverka materialtillgången i undervisningen?
2. Hur påverkar materialtillgången bildlärares val och utformning av undervisningen?
3. Vilka faktorer inom skolans organisation påverkar tillgången till material i bildämnet?

3. Bakgrund

I bakgrunden presenteras den undersökning som ligger till grund för denna studie i *3.1. Erfarenheter av materialets påverkan på skapandeprocessen,* följt av en kort begreppslista i *3.2.* med förtydliganden av centrala begrepp för denna studie. Därefter presenteras skolverkets senaste utvärdering om bildämnet i *3.3.*, vilket följs upp av skolans styrdokument i *3.4*. Till sist i *3.5*, presenteras tidigare forskning som berör forskningsfältet som undersöks.

3.1. Erfarenheter av materialets påverkan på skapandeprocessen

Intresset för denna studie väcktes under en tidigare kurs, där jag tillbringade fyra veckor som residenskonstnär på Konsthallen Trollhättan. I detta sammanhang undersökte jag hur material påverkar skapandeprocessen.

Under projektet utforskade jag material som jag saknade erfarenhet av att arbeta med innan. Jag arbetade med pusselbitar från en mängd olika pussel, i syfte att närma mig skapandeprocessen utan förutfattade föreställningar om materialets uttrycksmöjligheter eller

potential. Pusselbitarna saknade en tydlig funktion i en kreativ skapandeprocess och tvingade mig därav att arbeta mer undersökande och intuitivt.

Mitt eget utforskande, tillsammans med insamlade enkätsvar från gymnasieelever och klasskamrater, gav upphov till flera insikter. Det blev tydligt att materialvalet hade varierande effekter på skapandeprocessen. Vissa material väckte frustration, andra upplevdes som oinspirerande eller svårhanterliga, medan en del stimulerade kreativitet och skapande lust.

Samtidigt kunde även goda materiella förutsättningar, såsom stor tillgång till material och kunskap om hur det används, upplevas som begränsande. då det ger upphov till alltför många valmöjligheter. Resultatet indikerar att motivation i en skapandeprocess i hög grad är beroende av att materialet upplevs som lustfyllt att arbeta med, men där upplevelsen av lust varierar mellan individer.

I en skolkontext är material ofta begränsat i både variation och mängd, vilket gör frågan om hur materialval påverkar elevernas skapandeprocesser särskilt intressant.

Dessa insikter ledde mig vidare till reflektioner kring min framtida roll som bildlärare. Jag insåg att jag kan påverka vissa förutsättningar, såsom hur uppgifter konstrueras och hur mycket tid elever ges för att utforska material. Men samtidigt väcktes en fråga som kom att utgöra grunden för denna studie: Vilka förutsättningar har jag som bildlärare att faktiskt påverka materialtillgången i bildundervisningen?

3.2. Begreppsdefinitioner

I denna studie används vissa centrala begrepp som är i behov av förtydligande. Med begreppet *material* avser jag sådant som används i olika typer av skapandeprocesser i bildundervisningen. Det innefattar både fysiska material och digitala verktyg. Exempel på fysiska material är akrylfärg, blyerts, lera, lim, oljepastell, papper, penslar, tidningar och suddgummi. Material som på ett eller annat sätt används för att fysiskt skapa något i bildundervisningen.

Med *digitala verktyg* menar jag material som är digitala, det kan vara sådant som datorer, kameror och ritplattor. I studien förekommer tre centrala digitala verktyg: PC, Chromebook och iPad. Med PC menas en dator där det finns en intern hårddisk med lagringsmöjligheter,

vilket gör det möjligt att använda mer avancerade program, till exempel för foto- och filmredigering. En Chromebook är däremot en dator som är webbaserad och har sina program och lagringsmöjligheter online. Detta gör den beroende av internet vilket innebär färre användningsområden. En iPad är en surfplatta som kan beskrivas som en kombination mellan en mobiltelefon och en dator. Den har pekskärm och kamera, men ett mer begränsat urval av program jämfört med en PC. Till digitala verktyg räknas också program som kan användas för digitalt skapande, såsom Adobe Photoshop, Adobe Premiere, Blender, Procreate och Krita.

I undersökningen är också *materialtillgång*, ett viktigt begrepp. Med materialtillgång menar jag vad för typ av material som finns och hur mycket av materialet det finns att tillgå i en bildundervisningskontext.

3.3. Skolverkets utvärdering av bild i grundskolan

I samband med införandet av 2011 års läroplan för grundskolan, förskoleklass och fritidshemmet (Lgr11), publicerade Skolverket en utvärdering med fokus på bildämnet i årskurs 6 och 9. Utvärderingen pågick under 2013 och syftet var att öka förståelsen för hur undervisningen fungerar samt lyfta de styrkor och utmaningar som ämnet har. Utvärderingen är gjord i samarbete med forskare och bygger på data från intervjuer, observationer och elevuppgifter. Detta är den senaste utvärdering som gjorts kring bildämnet av Skolverket (2015).

Något som konstateras i utvärderingen är att bildframställning i praktiska material dominerar undervisningens innehåll. Det beror delvis på att den digitala tekniken i årskurs 9, enligt lärare i utvärderingen, är bristfällig. I de fall där digitala verktyg används är det oftast i samband med tillgång till internet där eleverna söker information eller bilder (Skolverket, 2015).

Skolverket (2015) noterar genom sina observationer att bildlärare har olika strategier för att införskaffa framförallt digital utrustning som saknas i undervisningen. I utvärderingen ges exempel på en skola som lades ner, där en bildlärare fick hämta tre-fyra nya datorer för att använda i sin undervisning. I ett annat exempel köpte en lärare 15 mindre Ipods med kameror, detta för att kunna undervisa animering eller fotografi i helklass. För att få tillgång till undervisningsmaterial tycks det i vissa fall, enligt Skolverket (2015), krävas att lärarna tar egna initiativ och aktivt själva söker eller införskaffar de resurser som saknas.

Digitala verktyg i undervisningen kan föra med sig vissa problem. I en intervju menar bland annat en lärare att skolan inte har utrustning att uppnå kursplanens digitala mål. Flera lärare i utvärderingen rapporterar även om tekniska problem, där utrustningen inte klarar att hantera undervisningsinnehållet. Utöver de tekniska problem som de digitala verktygen medför, bidrar det även till att lärarna stöter på didaktiska problem, när tekniken inte upprätthåller sin funktion (Skolverket, 2015).

Sammanfattningsvis lyfter Skolverket (2015) i sin utvärdering att flera utmaningar i ämnet ligger i den digitala utvecklingen. Det är i flera fall upp till lärarna att se till att digitaliseringen av ämnet sker. Tekniken underlättar i vissa fall arbetet med bild, speciellt inom fotografi, film och sökande på internet efter inspirationskällor och information. De digitala verktygen kommer dock ofta med tekniska eller finansiella problem, som är svårt för många skolor att upprätthålla. Det tycks inte heller finnas någon koppling mellan skolans tillgång till datorer och en ökning av digitala verktyg i bildundervisningen. Skolverket (2015) menar att den ämneskonception och den digitala kompetens som läraren själv har också påverkar hur väl digitala resurser implementeras i undervisningen.

3.4. Skolans styrdokument

Bildundervisningen regleras av flera styrdokument, däribland läroplanen, kursplanen och ämnesplanen. Läroplanen innehåller övergripande riktlinjer för hur skolan som organisation ska styras och hanteras, utifrån värdegrund, uppdrag, mål och riktlinjer (Skolverket, 2022a, 2022b, 2025a). Kursplanen och ämnesplanen utgår båda från läroplanen men specificerar innehållet utifrån respektive ämne. För grundskolan gäller kursplanen och för gymnasieskolan ämnesplanen. De innehåller delar som ämnets syfte, centrala innehåll och betygskriterier. I denna studie ligger fokuset på Lgr22 som är *läroplanen för grundskolan samt för förskoleklass och fritidshemmet* (Skolverket, 2022a), och Gy11 samt den nya läroplanen Gy25 som är *läroplanen för gymnasieskolan* (Skolverket, 2022b, 2025a). Anledningen till att både Gy11 och Gy25 inkluderas beror på att detta arbete genomförs när 2011 års reviderade läroplan fortfarande är aktuell, medan 2025 års läroplan är på väg att implementeras.

3.4.1. Läroplaner

I läroplanerna (Lgr22, Gy11 och Gy25) anges att eleverna ska få tillgång till relevanta läromedel och läroverktyg, detta för att kunna uppnå målen med undervisningen. Läraren

ansvarar för att organisera undervisningen så att dessa resurser används, medan rektorn har det övergripande ansvaret att säkerställa att resurserna finns tillgängliga (Skolverket, 2022a, 2022b, 2025a). Tillgången till relevant undervisningsmaterial blir därmed inte enbart en fråga om lärarens didaktiska val, utan resurserna påverkas även av organisatoriska förutsättningar.

Läroplanerna lyfter också att undervisningen ska bidra till att utveckla elevernas förmåga att använda digital teknik (Skolverket, 2022a, 2022b, 2025a). Att eleverna får undervisning i digitala verktyg är alltså en nödvändighet för att nå styrdokumentens mål.

3.4.2. Kursplan och ämnesplaner

Kursplanen för bild i grundskolan anger i ämnets syfte att eleverna ska få möjlighet att framställa bilder i olika material, med hjälp av olika verktyg och genom olika metoder (Skolverket, 2022c). I det centrala innehållet för årskurs 7-9 nämns att eleverna ska få skapa i kombinationer av bild, text, ljud och objekt samt digitalt. Undervisningen ska även behandla "verktyg och material för två- och tredimensionellt bildarbete" (Skolverket, 2022c).

Liknande formuleringar återkommer även i ämnesplanen för gymnasieskolan. Där står det att undervisningen ska "ge eleverna möjlighet att utveckla förmåga att planera, producera och redovisa bilder med olika verktyg, i olika material" (Skolverket, 2022d, 2025b). Det framgår även i både ämnets syfte i Gy11 och Gy25, att bildundervisningen ska ge eleverna möjlighet att utveckla hantverksskicklighet i ett urval av tekniker.

De olika kurserna/nivåerna i ämnesplanerna tyder på en gradvis ökning av krav på material och tekniker. I det centrala innehållet för kurserna *Bild och form 1a2* och *1b* under Gy11, förväntas eleverna att arbeta med "grundläggande kompositionstraditioner för två- och tredimensionella arbeten samt färglära" (Skolverket, 2022d). För de elever som läser den sista bildkursen, *Bild och form - specialisering*, står att undervisningen ska behandla "fördjupning av uttrycksförmåga och hantverksskicklighet i två- och tredimensionella bildtekniker, i traditionella material och metoder och i nya tekniker" (Skolverket, 2022d).

På nivå *1a2* och *1b* i Gy25, står det i det centrala innehållet att utbildningen ska behandla "praktiskt hantverk i några material och tekniker" (Skolverket, 2025b). Medan när eleverna

når nivå 3 förväntas de uppnå "hantverksskicklighet i några tekniker” (Skolverket, 2025b), samt kombinera olika tekniker för att utforska nya uttryck.

I de senare kurserna/nivåerna förväntas alltså eleverna fått ta del av flera olika material och tekniker samt fått utvecklat tillräckligt med kunskap kring dessa för att kunna applicera det i andra sammanhang. Formuleringarna i kursplanen och ämnesplanerna tyder på att elevernas möjlighet att nå ämnets mål förutsätter en viss tillgång till olika material.

Sammanfattningsvis uttrycker styrdokumenten att materialtillgång inte endast handlar om praktiska resurser, utan är en nödvändig förutsättning för att eleverna ska kunna uppfylla bildundervisningens syften och mål.

3.5. Tidigare forskning

I detta kapitel presenteras tidigare forskning som belyser olika faktorer som påverkar tillgången till material i bildämnet. Kapitlet introduceras med en kort redogörelse för urvalet av litteratur som jag valt att inkludera. Därefter följer en mindre forskningsöversikt som är tematiskt indelad i tre delar: *ämneskonception och undervisningspraktik, ämnets status och professionellt inflytande* samt *resurser och ekonomi*.

Ämneskonception och undervisningspraktik belyser bildlärares uppfattningar om ämnets syfte och innehåll (ämneskonception) och hur lärarens val av undervisningspraktik avgör vilka material som används. Detta är faktorer som är kopplade till bildlärarnas professionella handlingsutrymme. *Ämnets status och professionellt inflytande* behandlar hur bildämnets status inom och utanför skolans organisation påverkar ämnets resurser. Denna del lyfter också hur lärarnas professionella inflytande kan ha en positiv verkan på materialtillgången. *Resurser och ekonomi*, berör hur skolans resurser och ekonomiska förutsättningar påverkar tillgängligheten av material i bildundervisningen. De två senare delarna är mer kopplade till strukturella faktorer som ligger bortom den enskilda bildlärarens kontroll.

3.5.1. Urval av tidigare forskning

För att stödja min studie har jag genomfört en mindre forskningsöversikt. Jag ringar in tidigare forskning utifrån faktorer som påverkar bildundervisningens resurser. Översikten inkluderar både nationella och internationella studier. Litteratursökningen genomfördes främst i databaserna Supersök och ERIC. Sökorden som användes var material, “art education”,

bildämnet, resources, “art teacher”, “material access” och “curriculum autonomy”. Även manuell sökning förekom, där relevant litteratur identifierades via referenslistor i tidigare studier (Eriksson Barajas m.fl., 2013). Det har trots detta varit svårt att hitta forskning som fokuserar på bildlärares förutsättningar eller andra faktorer som direkt påverkar tillgången till material i undervisningen. Studierna som jag valt att inkludera innehåller dock relevanta delar i relation till forskningsområdet, och behandlar därmed centrala aspekter av det jag undersöker. På grund av brist på artiklar som fokuserar på resurser i bildundervisningen i en internationell kontext har jag valt att inkludera studier som behandlar området i ett bredare sammanhang, där flera estetiska ämnen ingår.

3.5.2. Ämneskonception och undervisningspraktik

Marner och Örtengren (2013) belyser hur ämneskonceptionen påverkar materialtillgången, i sin studie om hur digitala resurser har implementeras i olika svenska skolor. De menar att bildlärare själva är delaktiga i att komplicera den digitala implementeringen. Detta beror på att det är något som kan upplevas som ett hot mot lärarnas ämnekonception. Bildärarna ser bildämnet som ett ämne som ska vara fritt och kreativt, där de digitala resurserna inte överensstämmer med den uppfattade bilden. Lärare är alltså villiga att undvika användningen av materialet i undervisningen utifrån personliga uppfattningar. De digitala verktyg som trots detta används i undervisningen, är material som redan är etablerade inom ämnets tradition (Marner och Örtengren (2013). Det framgår dock inte i studien vilka material det rör sig om.

Även Karlsson Häikiö (2022) belyser i sin artikel utmaningar och förändringar som bildämnet har genomgått i den svenska grundskolan. En aspekt som diskuteras är skiftande uppfattningar bland bildlärare kring ämnets kärna. Nationella utvärderingar visar att bildundervisningen tenderar att prioritera praktiska och tekniska moment framför moment som är teoretiska såsom analys och tolkning. Samtidigt framkommer det att många bildlärare upplever att de har en begränsad materialtillgång. Studien belyser också att lärare anser att de saknar kompetens i användningen av digitala verktyg i skapandeprocesser. Detta påverkar undervisningens innehåll genom att lärare väljer bort material som de bedömer att de inte behärskar. Häikiö Karlsson (2022) konstaterar att trots att den dominerande visuella kultur som präglar samhället genom digitala medier, är bildämnet fortfarande mest förankrat i analoga material och tekniker.

3.5.3. Ämnets status och professionellt inflytande

Ahrenbys (2023) artikel beskriver hur den svenska grundskolans organisation påverkar bildlärares professionella frihet och handlingsutrymme. Det framgår att bildämnet har en marginaliserad position i skolväsendet. Den marginaliserade positionen har lett till en lägre prioritering av ämnet och de resurser som ämnet kräver, jämfört med mer högre prioriterade ämnen såsom språk och matematik. Fördelningen av resurser påverkar bland annat bildämnet genom att det får en snävare budget att förhålla sig till, som begränsar tillgången till undervisningsmaterial. Detta leder till att lärarna behöver anpassa sig efter de resurser som finns, vilket påverkar deras professionella handlingsutrymme. Ahrenby (2023) konstaterar att att materialtillgången varierar mellan olika skolor, utifrån skolans ekonomiska förutsättningar samt ifall bildämnet anses vara ett prioriterat ämne.

I en amerikansk studie gjord på grundskolor och gymnasieskolor undersöker Miksza (2013) hur resurser för estetisk undervisning påverkas av faktorer som finansiering, undervisningstid och tillgången till ämnesspecialiserade lärare. Mikszas (2013) studie visar ett samband mellan resursfördelning och de estetiska ämnenas status på skolan. Inom gymnasieskolan, där de estetiska ämnena har en betydande roll för elevernas betyg och inriktning, fanns det bättre resurser att tillgå i klassrummen. I Mikszas (2013) resultat framkommer det också att resurstillgången i de estetiska ämnena tycks frodas när den generella synen på ämnet från föräldrar och samhället i stort är positivt, då ämnena anses vara en viktig del av elevernas utbildning.

I en australisk studie av Chapman m.fl. (2020) undersöks bland annat hur handlingsutrymmet för lärare i estetiska ämnen ser ut. De lyfter att sådant som påverkar materialtillgången framförallt är strukturella faktorer. I detta ingår hur skolans prioriteringar ser ut. De estetiska ämnena tenderar att vara lägre prioriterade än andra ämnen, såsom skolans kärnämnen. Detta i sin tur leder till att resurserna påverkar lärarens handlingsutrymme och undervisningens kvalitet.

Lorenza (2021) lyfter i en australisk studie hur rektorers förhållningssätt påverkar hur de estetiska ämnena prioriteras i skolan. Rektorerna i studien visar två olika faktorer som påverkar beslutsfattande kring sådant som resursfördelning. Den ena faktorn är riktad inåt, mot elevernas lärande, medan det yttre styrs av sådant som skolans image, samhällsnormer och politik. Lorenza (2021) konstaterar att även om de yttre faktorerna har ett starkt inflytande över hur de estetiska ämnena värderas, spelar även rektorns eget fokus en avgörande roll i

detta sammanhang. En rektor med ett inre fokus är mer benägen att ge lärare i de estetiska ämnena ett större handlingsutrymme, och på så sätt bidra till att statusen av dessa ämnen höjs inom skolans verksamhet.

Samtidigt menar Miksza (2013) att ämnets resurser tenderar att påverkas positivt när ämneslärare har någon form av inflytande eller ledarroll. Lärare i studien som hade inflytande upplevde ofta att resurserna var tillräckliga för att bedriva en kvalitativ undervisning. Detta kan tyda på att det är viktigt att lärarnas perspektiv beaktas vid beslut som rör resursfördelning, konstaterar Miksza (2013).

3.5.4. Resurser och ekonomi

Marner och Örtengren (2013) menar att både bildlärare och skolor är skeptiska till införandet och utvecklandet av digitala resurser i undervisningen. Bildlärare förklarar att detta delvis beror på att det saknas resurser för att kunna implementera det i undervisningen utifrån andra omständigheter, såsom gruppstorlek och klassrumsmiljön. Det innebär att det inte finns tillräckligt med material för att tillgodose större grupper och att klassrummen inte är anpassade för att hantera den digitala tekniken. Marner och Örtengren (2013) menar att detta visar att det framförallt är ekonomiska faktorer som hindrar de digitala resurserna från att etableras i undervisningen snarare än lärarnas egna didaktiska val.

Miksza (2013) beskriver i sin artikel ett samband mellan efterfrågan av estetiska inriktningar och resursfördelning. Studien visar att estetiska ämnen tenderar att tilldelas mer finansiellt stöd när elevintresset är högt. En möjlig förklaring till detta är, enligt Miksza (2013), att det är lättare att tillgodose grundskolans resursbehov, då ämnena är obligatoriska. I gymnasiet, där de estetiska ämnena är valbara, ställs det istället högre krav från eleverna på undervisningens kvalitet och innehåll, vilket i sin tur ökar pressen på skolorna att tillhandahålla bättre materiella resurser. Detta resulterar i att gymnasieskolan tenderar att ha bättre materialtillgång i bildämnet jämfört med grundskolan.

4. Teoretiska utgångspunkter

I denna del kommer jag att presentera de två teoretiska utgångspunkter som används för att belysa hur materialtillgången påverkar bildundervisningen. Den första är ett sociokulturellt perspektiv med fokus på Vygotskijs (1978) teori om medierande verktyg, vilket bidrar till förståelse för hur materialet påverkar elevernas läroprocesser i bildämnet. För att analysera bildlärarens förutsättningar att påverka materialet utgår jag också från en annan teoretiskt utgångspunkt, vilket är Kemmis (2009) teori om praktikarkitekturer. Denna bidrar istället till en förståelse för hur materialtillgången formas utifrån språkliga, materiella och sociala strukturer.

Medan Vygotskijs (1978) teori om medierande verktyg bidrar till att förstå materialets effekt på elevernas lärande, kompletterar Kemmis (2009) teori om praktikarkitekturer med ett bredare perspektiv om hur de strukturella förutsättningarna påverkar materialtillgången.

4.1. Sociokulturell teori

För att analysera hur materialet påverkar elevernas lärande tar jag avstamp i sociokulturell teori, utifrån psykologen Lev Vygotskij (1978) och hans syn på medierande verktyg.

Han menar att människan är i behov av medierande verktyg för att uppleva och förstå världen. Med verktyg menas både materiella som möjliggör praktiska handlingar, och symboliska, i form av tecken och språk, sådant som används när vi tänker. Medierande verktyg påverkar inte bara elevens praktiska handlingsutrymme, utan även hur hen tänker eller agerar. Vygotskij (1978) beskriver en situation där ett barn använder en pinne för att kunna nå ett objekt som barnet annars inte når. I detta fall bidrog pinnen till en förlängning av barnets kropp och möjliggjorde en handling som annars inte vore möjlig. Inom bildundervisning kan man se på material på ett liknande sätt. När elever får tillgång till material så blir det istället en förlängning av ett kreativt handlingsutrymme, där de får möjlighet att uttrycka idéer fysiskt. Utan materialet blir istället vissa uttryckssätt eller tekniker otillgängliga.

Medierande verktyg bär på en symbolisk mening (Vygotskij, 1978). Kunskap om materialets egenskaper utvecklas genom erfarenhet. En elev som tidigare har tecknat med blyerts är exempelvis medveten om att blyertspennor kan bidra till olika nyanser beroende på pennans hårdhet och hur hårt som hen trycker den mot pappret. Denna erfarenhet gör det möjligt för

eleven att förstå materialet utifrån dess egenskaper och potential. Utifrån egenskaperna kan sedan eleven göra materialval baserat på önskat resultat.

Utöver de materiella verktygen spelar språket en central roll som det mest grundläggande medierande verktyget. Språket hjälper oss att strukturera tankar, planera handlingar och kommunicera med andra (Vygotskij, 1978). I bildundervisningen är det mycket genom språkliga interaktioner som förståelse för material och skapandeprocesser utvecklas. Förståelsen utvecklas dels inom eleven själv, när hen får sätta ord på sitt tillvägagångssätt eller reflekterar över vilket material som passar bäst i skapandeprocessen. Språket är även viktigt utifrån interaktion mellan lärare och elev. Det är genom språket som lärare och elev kan samtala om material och tekniker. Genom interaktionen fungerar språket som ett verktyg för att förmedla och pröva idéer i skapandeprocesser.

Genom en samverkan av språk och verktyg planerar barn sina handlingar, detta kallas självreglering (Vygotskij, 1978). I bildundervisningen innebär självreglering att eleven, med stöd från språkliga begrepp och materialkunskap, kan planera sin arbetsprocess. Vid ett arbete i lera kan till exempel eleven förstå att materialet behöver torktid innan det kan brännas. Eleven behöver inte bara ha tillgång till den materiella leran, utan även språkliga begrepp. Instruktioner i kombination med relevanta begrepp och samtal är vad som får eleven att förstå på vilket sätt materialet kan användas, medan leran som material bidrar till praktisk kunskap.

Sammanfattningsvis kan material ses som verktyg för bildlärare att erbjuda elever olika sätt att tänka, skapa och uttrycka sig på. Det sker genom materialet som tillgängliggörs i undervisningen, där språket gör det möjligt att förstå hur resurserna används och det tillgängliga materialet öppnar upp olika skapandeprocesser.

4.2. Praktikarkitekturer

För att analysera bildlärares förutsättningar och hur strukturella faktorer påverkar materialtillgången och undervisningen kommer jag också att ta hjälp av pedagogen Stephen Kemmis (2009) teori om praktikarkitekturer. Han menar att yrkespraktiker inte enbart formas utifrån individers vilja eller kunskap, utan även av förutsättningar runt omkring. Det finns tre strukturer *(arrangements*) som påverkar undervisningspraktikens möjligheter. Med strukturer

avser Kemmis (2009) språkliga, materiella och sociala mönster som på olika sätt möjliggör eller begränsar hur praktiken utformas.

Den första strukturen handlar om att undervisningspraktiken formas genom språk, det vill säga hur man talar, skriver och tänker om ett ämne. Kemmis (2009) kallar detta för "*practices as discurisvely formed*", vilket kan översättas till språkligt formade praktiker. Han beskriver detta med hjälp av begreppet "*sayings*", vilket syftar på allt som sägs, uttrycks och ges mening inom en praktik. I bildundervisningen kan detta handla om hur styrdokumenten är formulerade, vilken status som bildämnet har i skolans diskurser, eller hur lärare och elever samtalar om ämnets roll och innehåll. För bildläraren innebär detta hur ämnet uppfattas och värderas inom skolan, vilket kan påverka ämnets resursfördelning och materialtillgång.

Den andra strukturen belyser att undervisningspraktiken formas utifrån materiella och ekonomiska förutsättningar. Kemmis (2009) beskriver detta som *"practices as materially and economically formed*", vilket innebär att praktiker formas av tillgång till fysiska resurser. Han använder begreppet "*doings*" för att beskriva vilka handlingar som är genomförbara i praktiken. I bildundervisningen kan det exempelvis handla om tillgången till material, men också lärarens möjlighet att köpa in material utifrån budget. Det rör också praktiska förutsättningar, som undervisningens timplan eller tillgång till en funktionell bildsal, med vatten och förvaringsmöjligheter för elevarbeten. Detta är faktorer som sätter ramar för vad som är möjligt att genomföra i praktiken, vilket i sin tur även påverkar lärarens handlingsutrymme.

Den tredje strukturen innebär att undervisningspraktiken formas av organisatoriska och sociala förhållanden. I detta sammanhang syftar "sociala" på ansvarsstrukturer, rollfördelning och maktordningar som råder inom skolans organisation, det vill säga vilka aktörer som har inflytande över undervisningens förutsättningar. Kemmis (2009) beskriver detta som "*practices as socially formed*" och använder begreppet "*relatings*" för att betona hur ansvar och roller fördelas och bevaras i praktiken. I en undervisningskontext kan det till exempel handla om vem som ansvarar för beslut om materialinköp eller hur skolledningen prioriterar och fördelar resurser. Dessa strukturer påverkar lärarens handlingsutrymme och inflytande, vilket får konsekvenser för hur undervisningen genomförs.

Kemmis (2009) språkliga, materiella och sociala strukturer hjälper mig att analysera hur strukturella faktorer påverkar bildämnets resurser. Praktikarkitekturer synliggör hur

undervisningspraktiken inte enbart formas av lärarens didaktiska val, utan också av de diskussioner som sker om ämnet, de materiella resurser som finns tillgängliga och den ansvarsfördelning som råder inom skolans organisation. Dessa är strukturer som tillsammans avgör bildlärarens faktiska handlingsutrymme och som har en direkt påverkan på materialtillgången, undervisningens innehåll och elevernas skapandeprocesser.

5. Metod

För att presentera mitt metodologiska tillvägagångssätt kommer jag att först presentera hur studiens urval gått till i 5.1, följt av en presentation av informanterna i 5.2. Därefter redogör jag för intervjuprocessen i 5.3. följt av hur jag behandlade materialet och tematiskt analyserade det i 5.4. Sist i denna del följer en reflektion om studiens tillförlitlighet i 5.5 samt de etiska överväganden som ligger till grund för studien genom 5.6.

5.1. Urval

Som en metod i mitt arbete genomförde jag sex kvalitativa semistrukturerade intervjuer, där mitt urval består av bildlärare från både högstadiet och gymnasiet, varav tre från högstadiet och tre från gymnasiet.

Urvalet gjordes utifrån vad Alvesson och Torhell (2011) definierar som kvalitetsurval, där forskarens intresse riktas mot individers specifika kunskaper eller erfarenheter. I mitt fall handlar det om bildlärares erfarenheter av materialtillgång i bildundervisningen.

För att komma i kontakt med bildlärare använde jag mig av det som Stúkat (2011) beskriver som ett frivilligt urval, där deltagarna själva visade intresse för att delta i studien. Jag beskrev min studies syfte och att jag söker informanter. Med denna information kontaktade jag bildlärare som jag visste var verksamma i tjänst samt publicerade inlägg i ett par Facebook-grupper som riktade sig mot bildlärare. Bildlärare som var intresserade av att delta tog därefter kontakt med mig.

5.2. Presentation av informanterna

Denna studie består av intervjuer med sex deltagare, alla yrkesaktiva som bildlärare på olika skolor. För att säkerställa deltagarnas anonymitet presenteras de nedan med kodnamn.

Annika är högstadielärare i årskurs 7-9 på en skola i en medelstor stad. Hon har varit yrkesaktiv i ungefär fem år.

Barbro är högstadielärare i årskurs 7-9 på en skola i en mindre stad. Hon har över 30 års erfarenhet, både som vikarie och utbildad lärare, och har undervisat på olika gymnasie- och högstadieskolor.

Christian är gymnasielärare på Estetiska programmet, inriktning Bild och formgivning, på en skola i en medelstor stad. Han har arbetat som bildlärare i över 25 år och har undervisat både på högstadiet och gymnasiet.

David är gymnasielärare på Estetiska programmet, inriktningarna Inredningsdesign och Modedesign, på en skola i en större stad. Han har arbetat som bildlärare i närmare 30 år och har erfarenhet av att undervisa på olika gymnasieskolor.

Erika är gymnasielärare på Estetiska programmet, inriktning Bild och formgivning, på en skola i en medelstor stad. Hon har undervisat på gymnasiet i närmare 25 år.

Filippa är högstadielärare i årskurs 7-9 på en skola i en medelstor stad. Hon har varit bildlärare i närmare 30 år, främst på högstadiet men även periodvis i lägre årskurser.

5.3. Intervjuprocessen

I studien tillämpades halvstrukturerad (semistrukturerad) intervju som metod (Alvesson & Torhell, 2011). En semistrukturerad intervju förhåller sig delvis till en plan. I detta fall, en intervjuguide med frågor jag formulerade i förväg, men jag var även öppen för att intervjun kunde ta andra riktningar. Intervjuguiden konstruerades utifrån mina frågeställningar och mitt syfte (se *bilaga 1*). I möte med informanterna erbjöd jag att intervjun kunde ske antingen fysiskt eller digitalt över videolänk (Alvesson & Torhell, 2011). Det digitala alternativet

möjliggjorde kontakt med informanter även utanför mitt närområde. Alla intervjuer kom att genomföras digitalt över videolänk.

När informanterna visade intresse för att delta, kontaktades även rektorerna på skolorna de arbetar på, detta för att informera om mitt intresse att genomföra intervjun och få deras godkännande. Jag konstruerade också en samtyckesblankett för att säkerställa att deltagarna var införstådda med vad deras deltagande innebar. Samtyckesblanketten skickades till intervjuobjekten i god tid innan intervjutillfället.

Intervjuerna ljudinspelades för att möjliggöra transkribering av materialet. Jag lyssnade först igenom de inspelade intervjuerna i sin helhet och transkriberade sedan materialet så ordagrant och verklighetsnära som möjligt.

I analysen redigerade jag flera av citaten från intervjuerna för att förtydliga det relevanta innehållet och för att underlätta läsbarheten, utifrån Bryman m.fl. (2025) rekommendationer. Det innebär att jag tog bort eventuella upprepningar, utfyllnadsord och att talspråkliga formuleringar justerades. Innehållet i citaten har dock inte förändrats. I de fall där mer omfattande formuleringar gjordes återges de som löpande text.

5.4. Tematisk analys

I behandling av materialet utgick jag från en tematisk analys med en induktiv ansats. En induktiv ansats innebär att analysen är empiristyrd, vilket betyder att teman och slutsatser växer fram ur materialet snarare än utifrån förutbestämda teorier (Alvinius m.fl., 2023). Jag har följt de steg som Alvinius m.fl. (2023) rekommenderar för en tematisk analys.

Analysprocessen inleddes med en noggrann genomläsning av de transkriberade intervjuerna för att bekanta mig med innehållet. Jag noterade i datan sådant som framstod som särskilt relevant för studiens syfte. De delar av intervjuerna som upplevdes särskilt viktiga extraherades och fördes in i en tabell, vilket underlättade överblicken i det fortsatta arbetet.

Nästa steg var att koda intervjuutdragen. Att koda innebär att jag kortfattat beskriver och sammanfattar vad ett utdrag innehåller. Varje utdrag tilldelas en kod som fångar innehållet och tydliggör kopplingen till studiens syfte och forskningsfrågor. Syftet med kodningen är att

få syn på återkommande mönster i intervjuobjektens svar och ge materialet struktur (Alvinius m.fl, 2023). Därefter grupperades koderna med liknande innehåll till kategorier. En kategori samlar flera koder som har något gemensamt. Varje kategori döptes sedan för att spegla det övergripande innehållet. Exempelvis ingick koder som "aktivt välja att undvika digitala material" och "anpassa material efter elevernas intresse", en del av kategorin "Strategiska materialval".

Utifrån kategorierna växte sedan teman fram. Det innebär att kategorier med liknande innehåll eller fokus grupperas. Temans funktion är att uppmärksamma de mönster i datamaterialet som är relevanta för studiens syfte och frågeställningar. Under analysprocessen kontrolleras temat flera gånger för att säkerställa att koder, kategorier och teman hängde ihop på ett logiskt sätt och att de verkligen svarar mot det jag undersöker (Alvinius, m.fl., 2023). De teman som bildats namnges sedan på ett sätt som sammanfattar kärnans innehåll och lyfter fram det mest relevanta ur materialet. Kategorier som "Lärares egna initiativ för materialanskaffning", "Kreativ och alternativ materialanvändning" och "Strategiska materialval" blev en del av temat *Lärares kreativa lösningar och strategiska materialval i bildundervisningen*, då alla dessa kategorier berör faktorer kring materialtillgång som läraren själv kan påverka aktivt i sin undervisning och relaterar till frågeställningen "Hur ser bildlärares förutsättningar ut för att påverka materialtillgången i undervisningen?".

Till slut består mitt material av dessa tre teman:

1. *Lärares kreativa lösningar och strategiska materialval i bildundervisningen*
2. *Materialets möjliggörande eller begränsande roll i bildundervisingen*
3. *Organisatoriska och ekonomiska villkors inverkan på materialtillgången*

5.5. Studiens tillförlitlighet

I kvalitativa undersökningar finns det risk för brister i studiens tillförlitlighet, därför är det relevant att ta hänsyn till aspekter som reliabilitet, validitet och generaliserbarhet.

Stúkat (2011) menar att reliabilitet avser hur noggrant och tillförlitligt en studie mäter det den syftar till att mäta. För att en studie ska ha en hög reliabilitet ska den kunna upprepas. Detta innebär att forskaren ska vara transparent och studien ska vara genomförd på ett sådant sätt att tillvägagångssättet kan upprepas av en annan forskare, där resultatet blir ett liknande den ursprungliga studien. Jag ämnar att presentera studiens tillvägagångssätt så transparent som

möjligt för att möjliggöra detta. En faktor som kan minska en studies reliabilitet, menar Stúkat (2011) kan vara feltolkningar. Denna studie bygger på semistrukturerade intervjuer, vilket öppnar upp för tolkningar, både hos mig som forskare men även hos intervjuobjekten. Under intervjun finns det risk att frågor eller svar kan feltolkas. Jag har genom att ställa följdfrågor försökt att undvika att missförstånd sker. Det finns även risk att jag feltolkar intervjuerna i efterhand, när materialet behandlas. För att undvika detta har jag dels försökt att återge intervjuerna i sin helhet och kontextualiserat svaren i det sammanhang som de yttrades. Jag har också strävat efter att vara medveten om mina egna förutfattade meningar och hur det kan påverka hur jag läser in materialet.

När det kommer till validitet menar Stúkat (2011) att det innebär att studien mäter vad den ämnar att mäta. En hög validitet i detta fallet kan grunda sig i att jag ställer rätt frågor i mina intervjuer. Frågorna jag ställer kan riskera att vara för snäva eller för breda, vilket gör att jag missar relevanta aspekterna som rör min undersökning. Det kan också röra sig om att jag ställer frågor som är otydliga eller ledande, vilket kan ha inverkan på hur intervjuobjektet kommer att svara och därmed påverka vad som undersöks. För att undvika felkällor kring validitet har jag kontrollerat att mina intervjufrågor täcker syftet med studien. Jag har också försökt att formulera mina frågor så neutralt och tydligt som möjligt för att undvika ledande frågor eller missförstånd. Eftersom jag har gjort semistrukturerade intervjuer så har spontana frågor uppkommit under intervjutillfällena. Dessa frågor har inte alltid varit tydligt formulerade utifrån att jag är ovan att intervjua. Detta är dock något som jag uppmärksammat i efterhand och som jag reflekterat över när jag tolkat och behandlat materialet.

Enligt Stúkat (2011) innebär generaliserbarhet om i vilken utsträckning som studiens resultat kan tillämpas på andra grupper än de som deltagit i undersökningen. En studies tillförlitlighet anses större om det går att generalisera. Det innebär att resultatet inte endast är unikt för undersökningens specifika grupp. Faktorer som kan påverka är sådant som gruppens storlek och representativitet samt om det finns bortfall. Eftersom denna studie är relativt liten och bygger på kvalitativ data så är gruppen inte särskilt stor. Gruppen består dock av personer i varierande åldrar, kön, bakgrunder och från olika delar av landet, vilket kan öka gruppens representativitet. Det är dock värt att notera att en majoritet av urvalet tycks vara i nästan samma ålder och besitta ungefär lika många års arbetslivserfarenhet. Detta kan bero på bortfallet i de som blev tillfrågade att delta i studien. De flesta yngre och med kortare arbetserfarenhet har avböjt att medverka. Med detta bortfall av informanter tycks

generaliserbarheten bli desto lägre. Samtidigt kan en mer homogen grupp i detta fallet vara gynnsam för generaliserbarheten, detta då lärarna representerar en bredare erfarenhet av olika skolor och läroplaner över tid. Sammantaget utifrån studiens kvalitativa karaktär och med det begränsade urval som den grundas på, går det ändå inte att säga att resultatet är generaliserbart. Denna studie strävar dock efter en hög överförbarhet, vilket betyder att resultatet kan vara relaterbart och användbart i liknande kontexter. Stúkat (2011) menar att detta kan nås genom att vara transparent i studiens kontext, metod och urval.

5.6. Etik

I mitt arbete har jag följt Vetenskapsrådets (2024) etiska riktlinjer, som bland annat menar att deltagarnas mänskliga rättigheter, autonomi och känsliga uppgifter ska skyddas i forskningsprocessen. Mina informanter är anonyma i studien, där ingen känslig information om deras person undanröjs, som skulle kunna härleda tillbaka till dem.

Vetenskapsrådet (2024) poängterar vikten av att forskningspersonerna informeras om vad deltagandet innebär, att det ska vara frivilligt, att det ska vara klart att de samtyckt och att de har rätt att ångra sin medverkan. Eftersom jag använt mig av ett frivilligt urval så tyder det på att deltagarna deltar i studien av fri vilja. Informanterna har också fått ta del av en samtyckesblankett (se *bilaga 2* och *bilaga 3*), där de informeras om vad ett deltagande i studien innebär och inkluderar även information om att det är tillåtet att ångra sin medverkan när som helst. Det insamlade materialet från deltagaren skulle även förverkas i samband med det avbrutna deltagandet. Alla informanter har gett sitt samtycke till att delta genom denna blankett. Vid behandling av det ljudinspelade materialet så är detta något som endast jag har tillgång till, och under en begränsad tid. Allt insamlat material raderas i samband med att studien godkänns för publicering.

Vetenskapsrådet (2024), trycker även på att forskningen ska vara transparent och ärlig. Jag syftar på att återge och presentera mitt material, mina metoder och mitt resultat på ett sådant transparent och ärligt sätt som jag kan, men med respekt för att skydda personliga uppgifter..

6. Resultat

Resultatet baseras på det material som den induktiva tematiska analysen resulterade i, vilket blev tre centrala teman: *6.1. Lärares kreativa lösningar och strategiska materialval i bildundervisningen, 6.2. Materialets möjliggörande och begränsande roll i bildundervisningen* och *6.3 Organisatoriska och ekonomiska villkors inverkan på materialtillgången*. Dessa teman kommer först att presenteras i större drag, med vad temat innebär, vilka kategorier som ingår och hur materialet hör ihop. Därefter presenteras de kategorier som utgör temat var för sig, där det redogörs för vad kategorin belyser, och där detta illustreras med citat och utsagor från intervjudeltagarna.

Sist i resultatet följer en teoretisk tolkning av resultatet, där varje tema reflekteras genom studiens teoretiska utgångspunkter.

6.1. Lärares kreativa lösningar och strategiska materialval i bildundervisningen

Detta tema visar hur bildlärare hanterar ämnets materiella förutsättningar, genom initiativ, kreativitet och strategiska anpassningar. Temat består av tre kategorier, *lärares egna initiativ för materialanskaffning*, *kreativ och alternativ materialanvändning* samt *strategiska materialval*.

Temat belyser hur samtliga lärare tar ett stort eget ansvar för undervisningens materialtillgång. De kompenserar för brister genom bland annat privata resurser och återbruk. Bildlärarna tar även vara på befintligt undervisningsmaterial genom kreativa lösningar. Materialvalen påverkas inte heller bara av tillgång, utan det speglar även lärarnas ämneskonception samt är en del av deras pedagogiska överväganden. Temat synliggör hur bildlärare bemöter organisationens bristande resursfördelning genom sin yrkeskompetens, där viktiga egenskaper framträder, såsom ansvarstagande, flexibilitet och kreativitet.

6.1.1. Lärares egna initiativ för materialanskaffning

Denna kategori visar hur bildlärare, utifrån egna initiativ, breddar undervisningens materialtillgång genom metoder som ligger utanför skolans formella inköpssystem.

När skolans materialutbud inte räcker för att möta elevernas behov och kunskapsutveckling, har en strategi blivit för lärare att ta med sina privata material till undervisningen. Barbro beskriver sin upplevelse så här:

> "*Jag ser ibland att det är elever som vill gå ett steg längre och som vill utforska andra material. Då har jag försökt att ordna fram det genom att ta dit mitt eget material* ."

Lärarens engagemang syns tydligt i användningen av privata resurser, som används för att säkerställa att eleverna får tillgång till material som främjar deras praktiska och kreativa färdigheter. När undervisningens materiella förutsättningar delvis är beroende av lärarens egna initiativ och resurser, tydliggörs samtidigt brister i organisationens resursförsörjning.

En annan strategi är användningen av återvinningsmaterial, något lärarna i många fall själva samlar in. Filippa berättar:

> " *Jag tager lite vad jag haver till undervisningen. Hela min pappersåtervinning brukar försvinna till jobbet med olika kartonger.*"

Christian har en liknande strategi och återger hur han ibland använder sin privata bil för att samla in krossat glas från sönderslagna busskurer eller hämtar material från återvinningsstationer för att använda i bildundervisningen.

Återbruk fungerar som en didaktisk strategi, som ger eleverna möjlighet att utforska fler typer av material och uttrycksformer, men även som en praktisk lösning vid materialbrist. Dessa initiativ kräver dock extra tid och arbetsinsats från lärarna, vilket betonar deras dedikation för att skapa en meningsfull undervisning, samtidigt som det förtydligar hur ansvaret att täcka resursbehoven ofta hamnar på individnivå.

Sammanfattningsvis visar kategorin hur lärare genom privata resurser och återbruk påverkar undervisningens materiella förutsättningar. Dessa strategier kräver ofta extra tid, resurser, eller arbetsinsats, men speglar därigenom lärarnas engagemang för sin yrkesroll. Genom att täcka de materiella behoven stärks undervisningens kvalitet och bidrar till att elevernas ämneskunskaper utvecklas, även om undervisningens materialtillgång ofta blir beroende av lärarnas egna initiativ.

6.1.2. Kreativ och alternativ materialanvändning

Denna kategori visar hur bildlärare utvecklar kreativa eller alternativa strategier vid begränsad materialtilllgång. Det innebär att lärarna arbetar innovativt med det material som finns tillgängligt eller omdefinierar vad som räknas som relevant undervisningsmaterial.

Ett återkommande exempel är brist på digitala verktyg, såsom kameror. För att genomföra undervisningsmoment inom fotografering eller film, har en strategi blivit för flera lärare att låta eleverna använda sina egna mobiltelefoner. Annika berättar att hon fått tillåtelse att använda elevernas privata mobiltelefoner i undervisningen för att kunna genomföra undervisningsmoment om fotografering, trots skolans mobilförbud. Även Barbro återger ett liknande scenario:

" *Som lärare kan jag bestämma att eleverna ska filma med telefonerna. Jag menar, själva filmandet är ju bara en tiondel av hela arbetet med film."*

Att låta eleverna använda sina egna mobiltelefoner i undervisningen illustrerar hur lärare kreativt hanterar begränsade materiella förutsättningar. Dessa exempel visar hur lärarna fokuserar på det centrala i undervisningsmomentet och anpassar uppgifterna därefter, snarare än att låta bristande resurser hindra undervisningen. Genom att låta elevernas mobiltelefoner kompensera för skolans materialbrist, säkerställer lärarna undervisningens genomförande. Detta väcker dock frågor om likvärdighet eftersom materialets kvalitet och tillgång kan variera mellan elever. Samtidigt illustrerar situationerna didaktiska överväganden som lärare behöver göra vid alternativa materialval.

Även vid brist på traditionellt undervisningsmaterial anpassar lärarna undervisningen efter det som finns tillgängligt. Annika förklarar hur hon modifierar uppgifter:

"*Om jag har en rolig uppgift i åtanke, så funderar jag över vad jag behöver för att genomföra den, och om jag kan anpassa den på något sätt så att jag kan använda det materialet som jag har.*"

Christian har liknande erfarenheter från en tidigare arbetsplats:

"*Som bildlärare måste man vara kreativ. När jag jobbade på en högstadieskola för många år sedan, med en liten budget, hittade jag på allt möjligt för att få undervisningen att fungera.*"

David betonar materialets potential:

"*Det handlar väldigt mycket om hur kreativ man är med materialet i uppgifterna. Tänk hur mycket man klarar sig med bara lite färger, penslar, papper, lim, saxar och ståltråd. Alltså du kan göra jättemycket grejer.*"

Genom dessa exempel framträder lärarnas förmåga att se potentialen i befintliga resurser och låta uppgiftens syfte styra undervisningen, snarare än det tillgängliga materialet. Lärarna låter inte materialet bestämma undervisningens innehåll, istället väljer de att modifiera uppgifter eller omtolka materialets användning. Detta framhäver hur bildlärare löser en del av undervisningens praktiska utmaningar genom kreativ materialanvändning.

Sammanfattningsvis visar kategorin hur lärare, genom kreativa och alternativa materialval hanterar ämnets resursbegränsningar och säkerställer att undervisningen kan bedrivas i riktning mot styrdokumentens mål. Strategierna bidrar till att upprätthålla undervisningens kvalitet, men tydliggör parallellt hur lärarna får kompensera för organisationens materiella begränsningar.

6.1.3. Strategiska materialval

Kategorin belyser hur bildlärare gör medvetna materialval utifrån flera faktorer, såsom elevgrupp, undervisningens syfte och lärarens ämneskonception. Dessa val är strategiska och påverkar både hur undervisningen utformas och vilka materiella kunskaper som eleverna ges utrymme att utveckla.

En strategi är att anpassa materialet efter elevgruppen. David beskriver hur hans materialval har förändrats när han gått från traditionell bildundervisning till att arbeta på ett designprogram. Tidigare använde han mycket klassiska bildmaterial som färg, pennor, penslar, dukar och lera. Nu använder han främst resurser förknippade med designinriktningen, som papper, lim, saxar, skalpeller och kapaplattor.

Detta exempel illustrerar hur materialvalet blir ett sätt att skapa relevans i undervisningen, genom att knyta det till elevernas programinriktning och intressen. Materialet blir både ett verktyg för nå bildämnets mål, samtidigt som det bidrar till att stärka eleverna kunskaper inför deras eventuella framtida yrkespraktik.

Strategiska val av material kan även innebära att aktivt välja bort resurser, där digitala verktyg är ett sådant förekommande exempel. Barbro förklarar:

" *När man jobbar digitalt tycker jag att man förlorar en bit av ämnets kärna, med det som går in i ögat ska ut i handen. Du förlorar då handen.*"

David uttrycker även han liknande tankar:

" *Under de senaste 15 åren i yrket upplever jag genom digitaliseringen att man sitter mycket vid datorn. Det finns ett motstånd hos mig för det. Eleverna sitter redan vid sina datorer i de flesta ämnen. När de kommer till bilden vill jag att de ska känna materialet i händerna*."

Dessa uttalanden visar hur lärarnas ämneskonception styr materialvalen. Genom att prioritera taktila erfarenheter framför digital kompetens, formar lärarna undervisningen så att den överensstämmer med deras syn på ämnets syfte och kärninnehåll.

Sammanfattningsvis visar kategorin hur strategiska materialval är en central del av bildlärarnas yrkeskompetens. Genom att anpassa materialet efter elevgrupp och syfte, fungerar det som ett didaktiskt verktyg som styr undervisningens innehåll, samtidigt som det främjar elevernas utveckling av ämneskunskaper och mål.

6.2. Materialets möjliggörande och begränsande roll i bildundervisningen

Detta tema belyser hur materialförutsättningar påverkar undervisningens innehåll, genomförande och syfte. En central aspekt är hur tillgången och kvaliteten på material formar vilka metoder och uttryck som eleverna kan ta del av. Material av god kvalitet och tillgång upplevs som ett stöd i undervisningen som hjälper till att främja elevernas kvalitet och möjliggör varierande uttrycksformer. En bristande materialtillgång och material av låg kvalitet tenderar istället att upplevas som ett hinder, där elevernas uttrycksmöjligheter begränsas. Den materiella tillgången påverkar även lärarens handlingsutrymme, utifrån val av metod och innehåll.

6.2.1. Materialets kvalitet som stöd eller hinder för undervisningen

Denna kategori behandlar hur materialets kvalitet påverkar undervisningens genomförande och elevernas lärande. Kategorin fokuserar på material som köpts in till undervisningen. Material av högre kvalitet tenderar att stödja elevernas skapande och öppna för fler uttrycksmöjligheter, medan resurser av sämre kvalitet ofta leder till frustration, hämmar elevernas uttrycksförmåga och bidrar till ett resursslöseri.

Majoriteten av lärarna beskriver hur elevernas datorer tenderar att vara av sämre kvalitet. Annika beskriver hur elevernas Chromebooks begränsar den digitala undervisningen. Eftersom datorerna är webbaserade så klarar de inte av mer avancerade redigeringsprogram, vilket påverkar vad eleverna kan skapa. Samtidigt klarar datorerna inte av att hantera de program som finns att tillgå, vilket gör att elevarbeten går förlorade vilket väcker frustration. Även Filippa lyfter liknande erfarenheter:

“ Elevernas Chromebooks går ofta sönder, eftersom det är dålig kvalitet. Men då är ju allt deras arbete borta om de inte har hunnit spara det innan.”

Dessa erfarenheter visar hur bristfälliga digitala verktyg begränsar elevernas kreativa arbete. När elevernas arbeten går förlorade riskerar det även att påverka deras engagemang. Detta drabbar dessutom lärarens arbete när lektionstid går förlorad och det blir svårare att följa elevernas progression mot styrdokumentens mål.

Även i analogt arbete kan kvaliteten på materialet vara avgörande. Barbro berättar om att skolans ekonomiska situation får henne att använda sig av temperafärgpuckar i undervisningen. Temperafärgen är svårare att arbeta med för eleverna då pigmenten är grövre. Om eleverna får tillgång till bättre material som akvarellfärg, med finrivet färgpigmenten, ger det istället eleverna helt andra uttrycksmöjligheter.

Filippa berättar om bildsalens akrylskåp. Där finns det akrylfärg av bättre kvalitet, men materialet är för dyrt att köpa in, så hon får begränsa användningen och istället hänvisa till en annan färg med sämre pigmentering, men för en bråkdel av priset.

Det är tydligt hur skolans ekonomiska ramar påverkar materialets kvalitet. De billigare materialen gör undervisningen möjlig i stunden, men leder samtidigt till att försvåra elevernas möjligheter att utveckla sina kunskaper.

Sammanfattningsvis visar kategorin att materialets kvalitet kan vara avgörande för bildundervisningen. Låg kvalitet löser många praktiska problem i stunden men riskerar samtidigt att begränsa elevernas lärande och försvåra bildlärarnas arbete, medan material av högre kvalitet inte bara stärker eleverna lärande utan också kan vara mer hållbart på sikt, då materialet ofta håller och räcker längre.

6.2.2. Brist på digitala verktyg och dess konsekvenser

Vad denna kategori visar är hur bristen på digitala verktyg påverkar undervisningens innehåll, elevernas kreativitet och möjlighet att nå styrdokumentens digitala mål.

När det inte finns tillgång till vissa digitala resurser innebär det att vissa undervisningsmoment inte går att genomföra. Annika berättar om en digital satsning inom kommunen där hon skulle få ritplattor till undervisningen. Hon menar att dessa hade underlättat för att nå styrdokumentens digitala mål, eftersom elevernas Chromebooks inte ens klarar att hantera enklare program. På grund av praktiska hinder kring förvaring har hon inte fått tillgång till plattorna. Annika hade planerat att låta eleverna arbeta med bland annat stopmotion, men utan resurser menar hon att momentet inte går att genomföra.

Även David beskriver hur de digitala momenten i undervisningen har försvunnit i samband med att han bytte jobb. Tidigare arbetade han mycket med film, stop motion och foto, men i sin nuvarande tjänst saknas resurser för detta.

Det som dessa exempel visar är hur frånvaron av fungerande digitala resurser leder till att vissa undervisningsmoment uteblir. Detta påverkar både elevernas ämneskunskaper men försvårar också deras möjligheter att uppfylla de digitala målen i styrdokumenten.

De digitala förutsättningarna tycks också ändrats över tiden. Barbro berättar om hur bytet från iPad till Chromebooks i undervisningen fick konsekvenser. Detta då iPadsen fyllde funktioner, både som dator och kamera, vilket gjorde det möjligt att arbeta med till exempel film. När de ersattes av Chromebooks försvann dessa möjligheter.

Christian beskriver konsekvenserna av att eleverna i kommunen gått från PC till Chromebooks:

”Eleverna har ju Chromebooks nu, och de är löjliga. Även för de enklaste digitala uppgifter behöver eleverna låna en gammal PC för att kunna genomföra momentet.”

Här framgår det hur organisatoriska beslut förändrar ämnets förutsättningar för det digitala arbetet. När materialen inte längre fyller funktioner som de gjorde tidigare, tvingas lärarna att antingen hitta alternativa lösningar eller så riskerar undervisningsmoment att försvinna.

Sammantaget framhäver kategorin hur bristen på digitala verktyg får konsekvenser för bildundervisningen. Bristen på digital utrustning påverkar bildundervisningens praktik både i innehåll och kvalitet. Det påverkar elevernas möjligheter att arbeta med tekniker som film, foto och animation. Dessutom blir det svårare för lärarna att uppfylla styrdokumentens digitala mål när resurserna inte finns.

6.3. Organisatoriska och ekonomiska villkors inverkan på materialtillgången

Temat betonar hur skolans strukturella och ekonomiska faktorer påverkar materialtillgången. Det belyser sådant som lärarnas möjligheter att planera, genomföra och anpassa undervisningen utifrån tillgängligt material. Det är inte bara materialtillgången som påverkar lärarnas handlingsutrymme, utan även faktorer som ämnets budget, inköpssystem och praktiska ramar. Temat visar sammantaget hur dessa villkor påverkar både tillgången till material till undervisningens innehåll.

6.3.1. Ekonomiska ramar för materialinköp

Kategorin behandlar hur ekonomiska förutsättningar påverkar tillgången till undervisningsmaterial och därmed bildundervisingens innehåll och kvalitet. Budgetramarna utgör en avgörande faktor för vilket material som blir tillgängligt i undervisningen.

Gemensamt för bildlärare är oro kring ämnets budget och resurser, där skillnaderna mellan högstadiet och gymnasiet är tydliga. De tre bildlärarna på högstadiet upplever de ekonomiska ramarna som mycket snäva, vilket också påverkar deras handlingsutrymme. Annika berättar att det har varit ett knapert år, och att det varit svårt att tillhandahålla material utifrån budgeten. Barbro vittnar om liknande upplevelse:

> "*Jag är inte ansvarig i bildämnet för budgeten, men jag vet att det är en jättedålig budget vi har att förhålla oss till, det är inte många kronor per läsår och per elev vi har.*"

Även Filippa känner av budgetens konsekvenser:

"Vi ligger idag på samma kostnad per elev som på 80-talet, alltså förra århundrandet. Då förstår du nog varför man försöker att samla ihop papper och kartonger där det finns. Jag har nu cirka 25 kronor per elev och år. Vill jag köpa till exempel poscapennor som kostar 89 kronor styck, så får jag köpa de i storpack för det blir lite billigare, men får då hoppas att de räcker ett par år."

Genom dessa exempel framträder hur bildlärare på högstadiet måste kompensera för budgetens begränsningar på andra sätt, genom till exempel återbruk eller inköp av billigare alternativ. Detta är kompromisser som gör att undervisningen kan genomföras, snarare än en del lärarens didaktiska val.

På gymnasiet beskriver lärarna en något bättre ekonomisk situation, även om de också upplever begränsningar. Christian upplever exempelvis att de är rätt bortskämda med material, men påpekar att budgeten inte räcker till mer avancerade och kostsamma material. David beskriver att de har cirka 140 000 kronor att fördela mellan bild- och designämnena, vilket motsvarar ungefär 1000 kronor per elev och läsår. Han menar dock att summan i praktiken blir lägre eftersom de individuella valkurserna i Bild och form inte är inräknade i budgeten. Erika beskriver hur budgeten har minskat från 80 000 till 70 000 kronor, samtidigt som elevantalet har ökat. Hon menar dock trots de förändrade förutsättningarna har de fått resurserna att räcka.

Gymnasielärarnas berättelser visar att de ekonomiska ramarna ger större handlingsutrymme än högstadiets, även om de tvingar lärarna att förhålla sig till begränsningar. Skillnaden på gymnasiet är snarare vilka material som eventuellt saknas, som mer specialiserande och avancerade material, medan lärarna på högstadiet tycker det är svårt att tillhandahålla de mest grundläggande resurserna.

Sammanfattningsvis har budgeten en direkt påverkan på undervisningens innehåll och kvalitet. På högstadiet innebär budgetens ramar att lärarna ofta tvingas hitta alternativa materiella lösningar, som i sin tur begränsar elevernas uttrycksmöjligheter. På gymnasiet tycks de ekonomiska förutsättningar vara bättre, men även där upplevs budgeten som otillräcklig, speciellt vid mer avancerade material. Detta visar hur ekonomiska villkor inte bara avgör resurstillgången, utan formar även bildundervisningens innehåll och därmed bidrar till att skapa elevernas möjligheter att utveckla materiella erfarenheter.

6.3.2. Inköpsprocesser och ansvarsfördelning

Centralt för denna kategori är hur inköpen inom organisationen är strukturerade, hur ansvarfördelningen ser ut och hur processen upplevs av lärarna.

Vem som ansvarar för att köpa in material till bildundervisningen verkar skilja sig från skola till skola. Annika berättar om att på skolan hon arbetar på får hon önska material att beställa in till undervisningen, men att själva inköpet styrs av skolans administratör. Hon upplever dock att hon aldrig haft några problem med det upplägget och att hon får det material som hon ber om.

Barbro berättar att det är den ämnesansvariga för bildämnet som har ansvaret att köpa in material på skolan hon arbetar på. De är flera bildlärare på skolan, men de kommer gemensamt fram till vad som ska köpas in.

Christan är själv ansvarig för ekonomin och beställningarna för bildinstitutionen. Men han poängterar också att inköpen sker i en demokratisk process mellan lärarna. Erika är också ansvarig för inköpen till bildämnet, men har upplevt att det blivit en för stor arbetsbelastning att hantera själv, vilket har lett till att hon delegerat ut en del av uppdraget till en kollega.

Det framgår utifrån lärarnas berättelser att ansvarsfördelningen kan underlätta tillgången till material. När inköpsansvaret är fördelat mellan flera personer eller sker i dialog upplevs processen som mer demokratisk och rättvis, vilket stärker lärarnas känsla av inflytande över materialtillgången i ämnet.

Gemensamt för skolorna är deras avtal med olika företag för ämnets resursförsörjning. Det skiljer sig dock i vad för typ av avtal och material som de får tillgång till genom dessa. Filippa beskriver att kommunen har avtal med ett företag, där de får en bra mängdrabatt och får därför inte avvika från avtalet. När det endast är denna inköpskanal som finns tillgänglig innebär det också att det endast är det materialet som de får köpa in. Finns det inte det specifika materialet som önskas till undervisningen på den listan, kan det inte köpas in på något annat sätt till undervisningen heller.

Christan har istället lite olika alternativ att välja på, även om skolorna också har avtal med specifika företag, dock är det företag som tillhandahåller specifikt konstnärsmaterial, vilket underlättar inköpen. Samtidigt berättar han att han ibland går utanför avtalen och för att kunna köpa annat material, som inte nödvändigtvis är konstnärmaterial.

Lärarnas berättelse visar hur skolans inköpsavtal är en central del som påverkar undervisningens materialtillgång. När avtalen ger tillgång till konstnärsmaterial fungerar det som ett stöd, medan de generella avtalen tenderar att begränsa lärarna möjligheter mer att anpassa det tillgängliga materialet efter undervisningens behov. Filippas erfarenhet belyser exempelvis hur strikta avtal gör att hon som lärare behöver kompromissa i sitt materialval, vilket påverkar undervisningens utformning.

Kategorin framhäver hur ansvarsfördelning och inköpsprocesser utgör en central del av de strukturella villkor som formar bildundervisningens förutsättningar. Inköpsansvar kan ge lärarna inflytande över materialtillgången, men riskerar samtidigt att bli en arbetsbelastning. Sammantaget synliggör kategorin hur de institutionella strukturernas beslut inte bara reglerar materialtillgången, utan också har en effekt på lärarens handlingsutrymme, något som i sin tur påverkar undervisningens kvalitet och variation.

6.3.3. Strukturella och praktiska begränsningar

Kategorin uppmärksammar faktorer som ligger bortom lärarens kontroll, men som ändå får en direkt påverkan på materialtillgången och dess användning i bildundervisningen. Det handlar både om undervisningens praktiska villkor och strukturella ramar.

En återkommande praktisk faktor är lokalernas utformning. David förklarar att han gärna skulle arbeta mer med akrylmåleri, men på grund av undervisningssalens begränsingar undviker han det. Dels saknas det utrymme att förvara dukar eller pannåer mellan lektionerna, men det saknas även tillgång till vatten i salen, vilket gör att vattnet behöver hämtas i en annan sal eller på toaletten. Den fysiska lokalen styr därmed vilka tekniker som är möjliga att genomföra.

Elevgruppens storlek framträder som en strukturell begränsning. Erika berättar om skolans verkstad för screentryck som sällan används, eftersom elevgrupperna är för stora för att hon som lärare ska hinna ge eleverna den stöttning som tekniken kräver. Gruppstorleken påverkar

därmed inte bara lärarens arbetsbelastning utan även vilka material och tekniker eleverna får möjlighet att utforska.

Timplanens omfattning i bildämnet, särskilt på högstadiet, framstår som ännu en strukturell begränsning. Barbro menar att undervisningstiden i bild på högstadiet är så kort att eleverna knappt hinner genomföra enklare uppgifter under lektionerna. Tidskrävande moment som tredimensionella tekniker väljs därav ofta bort. Filippa anser också att tidsplanen på högstadiet är bristfällig. Dels är det för mycket stoffträngsel i kombination med få och korta lektioner som gör att eleverna inte ges möjlighet att experimentera och utforska material på ett djupare sätt. Detta visar en obalans mellan kursplanens mål och intentioner och de faktiska ramarna som finns. Följden av detta blir att elevernas möten med material tenderar att bli ytliga snarare än utforskande och utvecklade, vilket påverkade både undervisningens kvalitet och elevernas lärande.

Sammanfattningsvis framhäver kategorin hur både praktiska faktorer som lokalernas utformning, strukturella förutsättningar, elevgruppens storlek och timplanens omfattning påverkar bildundervisningens materialanvändning. Dessa faktorer begränsar lärarnas handlingsutrymme och elevernas möjligheter att utforska och utveckla materiella kunskaper. Det blir sammantaget tydligt att undervisningens innehåll inte bara formas av lärarnas didaktiska intentioner, utan också av organisatoriska och praktiska förutsättningar som ligger utanför den enskilda bildlärarens kontroll.

6.4. Teoretisk tolkning av resultatet

Nedan följer en teoretisk tolkning av resultatet i de teman som lyfts.

6.4.1. Teoretisk tolkning av Tema 6.1

Tema 6.1: *Lärares kreativa lösningar och strategiska materialval*, visar hur bildlärare hanterar begränsade materiella resurser genom egna initiativ och kreativa och strategiska materialval.

Utifrån Vygotskijs teori (1978) kan lärarnas initiativ, såsom att använda privata resurser, återbruk och alternativa materialval, ses som en utökning av de medierande verktyg som eleverna har tillgång till. Genom att tillgången ökar ges eleverna ett större utrymme för självreglering, vilket hjälper dem att förstå och planera kreativa processer. När lärarna till

exempel tillåter användningen av mobiltelefoner i undervisningen, prioriterar de undervisningens syfte framför materiella begränsningarna. Detta gör att eleverna får möjlighet att utveckla både praktiska och kreativa färdigheter som är centrala för framtida arbetsprocesser.

Lärarnas strategier kan även förstås utifrån Kemmis praktikarkitekturer (2009). De språkligt formade praktikerna, såsom styrdokumentens formuleringar och bildlärarnas tolkning av ämnets roll, synliggör ett glapp mellan skolans faktiska resurser och målen som ska uppfyllas. Ämnets materiella förutsättningar upplevs därav som bristfälliga. Detta grundar sig i utformningen av de organisatoriska och sociala strukturerna, där skolledningen har ansvaret att prioritera och fördela ämnets resurser. Sammantaget visas hur brist på resurser och organisatoriska prioriteringar innebär att lärarna ofta själva måste kompensera genom lösningar för att få undervisningen att fungera.

Sammanfattningsvis belyser temat hur lärarnas kreativitet och strategiska materialval både kompenserar för organisationens strukturella brister samtidigt som det fungerar som ett pedagogiskt verktyg som stärker elevernas lärande.

6.4.2. Teoretisk tolkning av Tema 6.2

Tema 6.2: *Materialets möjliggörande och begränsande roll i bildundervisningen*, visar hur materialets kvalitet och tillgång påverkar undervisningens genomförande, innehåll och elevernas uttrycksmöjligheter.

Vygotskijs teori (1978) visar hur materialet fungerar som ett medierande verktyg som påverkar elevernas möjlighet att planera den kreativa processen. När eleverna får tillgång till bra material och digitala verktyg i undervisningen ökar möjligheten till självreglering och reflektion, vilket stärker lärandet. Bristfälliga material begränsar däremot elevernas uttrycksmöjligheter och riskerar därmed att påverka elevernas möjligheter att förstå materialet som i sin tur riskerar att hindra dem att nå styrdokumentens mål.

Kemmis praktikarkitekturer (2009) visar hur skolans materiella begränsningar styrs av organisatoriska beslut, vilket antingen kan stötta eller begränsa undervisningens innehåll, beroende på tillgång. Ett exempel som tydliggör detta är övergången från PC eller iPads till

Chromebooks, vilket har gjort det svårare för lärarna att genomföra digitala undervisningsmoment, och därigenom påverkat elevernas möjligheter att nå styrdokumenten digitala mål.

Sammantaget visar temat hur materialets kvalitet och tillgång både kan vara möjliggörande och begränsande i bildundervisningen. När materialet är av god kvalitet och tillgång stödjer det generellt undervisningen, medan bristande resurser och låg kvalitet ofta begränsar både elevernas lärande och lärarens handlingsutrymme. Undervisningens utformning är därav starkt påverkad av ämnets materiella förutsättningar.

6.4.3. Teoretisk tolkning av Tema 6.3

Tema 6.3: *Organisatoriska och ekonomiska villkors inverkan på materialtillgången*: visar hur bildundervisningens förutsättningar formas av organisatoriska och ekonomiska villkor.

Baserat på Vygotskijs teori (1978) påverkar sådana villkor elevernas tillgång till medierande verktyg, som påverkar elevernas möjlighet att utveckla materiella färdigheter och utveckla förståelsen för skapandeprocesser. På gymnasiet är resurserna större, vilket möjliggör i större grad för eleverna att utveckla dessa färdigheter, vilket främjar elevernas självreglering. Medan på högstadiet tvingas lärarna ofta att kompromissa med materialtillgången, vilket begränsar både undervisningens innehåll och elevernas möjligheter att utforska materialets potential, och därav även deras möjlighet till självreglering.

Genom Kemmis praktikarkitekturer (2009) kan vi se hur skolans strukturer påverkar lärarens handlingsutrymme. De organisatoriska förhållandena kan ge upphov till strikta inköpsavtal som begränsar lärarens flexibilitet. Dock är det tydligt att lärarna har inflytande att påverka materialtillgången, men att de istället begränsas av skolans ekonomiska förutsättningar. Det är även fysiska ramar, som lokalerna är en del som påverkar ämnets resursförbrukning. Undervisningens timplan, framförallt i högstadiet visar även hur ämnet värderas inom den institutionella strukturen, där lärarna knappt har något handlingsutrymme för att möjliggöra att eleverna kan utforska vissa tekniker, vilket påverkar deras möjlighet att nå styrdokumentens mål.

Sammanfattningsvis illustrerar temat hur organisatoriska och ekonomiska villkor inte bara reglerar ämnets materialtillgång, utan också formar undervisningens innehåll och kvalitet. När förutsättningarna stödjer undervisningen underlättar det möjligheten för eleverna att utveckla

sina kunskaper och nå ämnets mål, medan begränsande villkor leder till att lärarna får göra kompromisser och elevernas lärande blir ytligt.

7. Diskussion

Diskussionen inleds med en metoddiskussion, där syftet är att granska studiens metodval. Resultatdiskussionen följer därefter, där målet är att svara på undersökningens syfte och frågeställningar utifrån studiens resultat. Varje frågeställning har ett eget delkapitel. Slutligen följer ett förslag på vidare forskning inom forskningsområdet.

7.1. Metoddiskussion

Syftet med metoddiskussionen är att kritiskt granska metodvalen som ligger till grund för studien. Det innebär att synliggöra både styrkor och begränsningar, samt att reflektera över och vad dessa innebär för resultatet och studiens trovärdighet.

Studiens urval består av sex bildlärare från både högstadiet och gymnasiet, varav en majoritet har en lång yrkeserfarenhet och har arbetat på flera olika skolor. Detta kan ses som en styrka eftersom att deltagarna utifrån sina mångåriga erfarenheter kan bidra till både reflektioner och förståelse för hur materialtillgången har påverkat undervisningen över tid. Samtidigt är detta en begränsning, eftersom att perspektiv från nyexaminerade eller yngre bildlärare saknas. Det saknas därmed grupper med andra erfarenheter som kan uppfatta materialtillgången på ett annat sätt. Ett mer varierat urval hade dock kunnat ge en bredare bild. Resultaten speglar därav främst erfarna bildlärares perspektiv, vilket gör det svårt att generalisera, men det utesluter inte möjligheten till överförbarhet i liknande kontexter.

Användningen av semistrukturerade intervjuer utgjorde en styrka i studien. Formatet gav mig möjlighet att ställa följdfrågor och på så sätt försäkra datans relevans. En begränsning i detta är dock min roll som intervjuare. I och med att jag är relativt ovan, kunde jag inte alltid formulera tydliga frågor när jag gick utanför min intervjuguide. Detta kan ha påverkat hur informanterna uppfattade frågorna och därmed deras svar.

Att jag genomförde intervjuerna digitalt kan också ses som både en styrka och en begränsning. Det digitala formatet möjliggjorde att deltagare från olika delar av landet, och ökade därmed variationen. Samtidigt innebär frånvaron av en fysisk närvaro möjligheten att fånga icke-verbala uttryck och kroppsspråk, vilket kan ha begränsat min förståelse för deltagarnas utsagor.

Den tematiska analysen med induktiv ansats har också styrkor, då det möjliggjorde att mönster och teman fick växa fram naturligt ur materialet istället för att styras av förutbestämda teorier (Alvinius m.fl., 2023). Det bidrog till att analysen blev mer öppen och informanterna egna erfarenheter kunde speglas tydligt i resultatet. Dessutom bidrog den systematiska kodningen, kategoriseringen och tematiseringen till att materialet fick en tydlig struktur. Detta underlättade analysen och presentationen, vilket i sin tur stärker analysens reliabilitet. Samtidigt har analysmetoden även sina begränsningar, då analysen till en stor del bygger på mina subjektiva tolkningar. Det finns en risk att nyanser i materialet har försvunnit i analysprocessen. För att motverka detta har jag dock kontrollerat analysledet flera gånger, samt strävat mot att presentera processen så transparent som möjligt, vilket stärker studiens validitet.

De etiska aspekterna i studien har också beaktats genom informerat samtycke, anonymisering av deltagarna och respekt för deras integritet. Detta gör studiens genomförande etiskt försvarbart.

Sammanfattningsvis bidrar metodvalen till att studien ger en bild av erfarna bildlärares perspektiv på materialtillgång. Begränsningar finns i studiens urval, intervjuformat och mina subjektiva tolkningar, vilket påverkar generaliserbarheten. Genom noggrann analys och transparent redovisning har dock studiens reliabilitet och validitet ökat, och därmed möjligheten till överförbarhet.

7.2. Resultatdiskussion

7.2.1. Lärarens förutsättningar att påverka materialtillgången

Denna del av resultatdiskussionen ämnar att svara på frågeställningen: Vilka förutsättningar har bildlärare att påverka materialtillgången i undervisningen?

Resultatet visar att möjligheten för bildlärarna att påverka materialtillgången sker i deras egen undervisningspraktik. Där elevgruppen och lärarnas egen ämneskonception bidrar till att påverka hur undervisningen utformas och därav vilka material som tillgängliggörs i undervisningen. Att David har ändrat vilken typ av material han använder beror inte nödvändigtvis på hans egna preferenser, utan det är en didaktisk strategi för att skapa relevans genom att anpassa undervisningen efter elevgruppens profil och intressen. När Barbro undviker att arbeta digitalt i undervisningen är det en konsekvens av hennes egna uppfattningar om bildämnet, där de taktila kunskaperna är av vikt för elevernas lärande. Det framgår även i tidigare studier hur bildlärare har liknande förhållningssätt som Barbro, där de digitala verktygen inte är en central del av lärarnas ämneskonception (Marner & Örtengren, 2013; Skolverket, 2015; Karlsson Häikiö, 2022).

Det framgår även hur lärarna ofta kompenserar för undervisningens materiella tillgångar. Det sker ofta genom användning av privata resurser eller återbruk. Till exempel som när Barbro använder sitt privata material i undervisningen, när Filippa tar med sin pappersåtervinning till jobbet eller när Annika använder elevernas mobiltelefoner för att arbeta med fotografering. I Skolverkets utvärdering (2015) synliggörs också hur lärare kompenserar för materiella brister i undervisningen, framförallt vid tillgången av digitala verktyg. De rör sig bland annat om exemplet från utvärderingen där en lärare återanvänder datorer från en annan skola. Initiativen är konkreta exempel på hur lärarna aktivt påverkar ämnets materialtillgång med fysiska resurser.

Lärarnas initiativ att tillhandahålla fysiska resurser handlar nödvändigtvis inte om att täcka de materiella behoven, utan kan också vara en didaktisk strategi för att bredda elevernas uttrycksmöjligheter genom att erbjuda material som ligger utanför ämnets formella inköp. Alltså blir det en metod för att ge eleverna fler medierande verktyg för att kunna utveckla sin förmåga till självreglering (Vygotskij, 1978).
Utifrån behovet att utöka materialtillgången synliggörs dock hur de organisatoriska strukturerna påverkar lärarnas förutsättningar (Kemmis, 2009). I läroplanerna står det hur eleverna ska få tillgång till relevanta läroverktyg, samt att eleverna ska utveckla förmågor i digital teknik (Skolverket, 2022a, 2022b, 2025a). I kursplanen och ämnesplanerna framgår det även hur eleverna ska få möjlighet att arbeta med olika material och verktyg (Skolverket, 2022c, 2022d, 2025b). Högstadiets kursplan ställer också specifika krav på att eleverna ska få arbeta digitalt i undervisningen (Skolverket, 2022c). Det framkommer bland annat i Marner

och Örtengrens (2013) studie att det saknas digitalt material för att kunna genomföra digitala moment i undervisningen. I Skolverkets utvärdering (2015) tydliggörs också bristerna mellan styrdokumentens formulering och de faktiska materiella förutsättningarna, där högstadielärare vittnar om att undervisningens digitala verktyg inte täcker undervisningens mål.

När styrdokumentens formuleringar inte överensstämmer med de faktiska materiella förutsättningar, synliggörs brister i organisationens resursfördelning. Där de organisatoriska och sociala förhållandena inom skolans strukturer påverkar de materiella och ekonomiska förutsättningarna i undervisningen (Kemmis, 2009). Det visar bland annat att skolledningens prioriteringar av resurserna inte är till fördel för bildämnet. Det tycks alltså finnas ett samband mellan skolledningens prioriteringar och bildämnets status (Miksza, 2013; Chapman m.fl., 2020; Lorenza, 2021; Ahrenby, 2023). När bildämnet ses som en viktig del av elevernas utbildning, så tenderar också ämnets resurstillgång vara bättre (Miksza, 2013; Lorenza, 2021). Miksza (2013) framhäver även hur det tycks vara lättare för skolledningen att tillgodose de materiella behoven i grundskolan, än i gymnasiet där ämnet är valbart, vilket ställer högre krav på kvalitet och variation. Samtidigt visar denna studiens resultat hur högstadiets bildlärare upplever resurserna som bristfälliga, vilket gör det svårt att täcka behovet av grundläggande material. Detta leder till att de ofta själva måste kompensera resursmässigt på olika sätt. Gymnasieskolan har bättre förutsättningar, där lärarna sammantaget upplever att resursfördelningen täcker undervisningens grundläggande behov. Vilket tyder på att gymnasiets materiella och ekonomiska ramar är större. Detta kan i sin tur visa att det som Miksza (2013) poängterar om att de materiella resurserna tenderar att vara bättre på gymnasiet, är ett faktum. Eftersom att bildämnet på gymnasiet är valbart och en specialinriktning så anses det även vara en central del av elevernas utbildning, vilket kan förklara den stora skillnaden i resurstillgångarna mellan grundskolan och gymnasiet.

Miksza (2013) visar också i sin studie att ämnets resursfördelning påverkades positivt när lärarna hade någon form av inflytande eller ledarroll. Det framgår dock i resultatet hur alla lärare har någon form av inflytande över de material som införskaffas till undervisningen, men att det framförallt begränsas och påverkas av de budgetramar som råder.

Det visar sig även hur undervisningens materiella förutsättningar (Kemmis, 2009), som praktiska ramar påverkar lärarnas handlingsutrymme och därmed deras materialval i undervisningen. Det gäller bland annat hur Davids lektionssal saknar tillgång till vatten och förvaringsutrymmen, vilket leder till att han undviker att använda material som akryl i sin

undervisningspraktik. Marner och Örtengren (2013) förklarar också att en av anledningarna till att lärare undviker digitala verktyg i undervisningen beror på praktiska omständigheter, som klassrummets utformning.

För att besvara frågeställningen så visar resultatet att lärarnas handlingsutrymme att påverka ämnets resurser framförallt ligger i deras undervisningspraktik vid materialval samt vid de fysiska resurser som de tillhandahåller undervisningen. Utöver detta visar resultatet att lärarnas handlingsutrymme präglas av de organisatoriska strukturer som omger undervisningen, där sådant som styrdokument, praktiska förutsättningar och resursfördelning tillsammans är faktorer som påverkar ämnets materialtillgång.

7.2.2. Materialtillgången påverkan på undervisningens utformning

Fokuset för denna del av diskussionen är att besvara frågeställningen: Hur påverkar materialtillgången bildlärares val och utformning av undervisningen?

Resultatet visar hur materialtillgången påverkar lärarnas undervisningspraktiker. Det gäller till exempel när David förlorade tillgång till flera digitala resurser i samband med att han bytte jobb och hamnade på en annan inriktning på gymnasiet, eller när eleverna bytte från iPads till Chromebooks på skolan Barbro arbetar på. Lärarnas materiella förutsättningar förändrades i dessa scenarion samtidigt som deras undervisningsmöjligheter. Detta leder i sin tur till att de antingen behöver hitta alternativa materiella lösningar eller så riskerar undervisningsmoment att utebli. Det framkommer även i Karlsson Häikiö (2022) hur lärarnas undervisning kan påverkas när de inte behärskar materialet, och därmed leda till att de väljer bort att undervisa om det.

Vid goda materiella förutsättningar tycks lärarnas handlingsutrymme och undervisningens förutsättningar gynnas. Ett exempel på detta är när David berättar om att undervisningsmaterialet är anpassat efter elevernas inriktning, vilket gör det lättare för honom att skapa relevans och knyta an till elevernas intressen. För att dessa förutsättningar ska finnas behöver också de ekonomiska och organisatoriska strukturerna vara gynnsamma för att kunna erbjuda eleverna relevant undervisningsmaterial (Kemmis, 2009). Det innebär bland annat att lärarna har möjlighet att påverka vilket material som införskaffas, vilket sker i att de bland annat har inflytande i inköpsprocessen. Men samtidigt sätter de ekonomiska ramarna gränser för vad som faktiskt är möjligt att tillgå, och därav kan de kompromissa med billigare

material, ofta av sämre kvalitet. Samtidigt talar den undersökning jag gjorde kring materialets påverkan på skapandeprocessen att även goda materiella förutsättningar kan upplevas som begränsande i skapandeprocesser. Det beror förvisso ofta på att det finns för många valmöjligheter, men i ett undervisningssammanhang är detta sällan ett problem då bildlärare tenderar att begränsa undervisningens innehåll till specifika material eller tekniker. Där blir det istället en fråga om vad eleverna finner lustfyllt att arbeta med, där material av bättre kvalitet tenderar att ha en positivare effekt på elevernas lärande då det underlättar arbetsprocessen i många fall.

Materialets kvalitet och tillgång påverkar också undervisningens utformning. Det gäller framförallt bristande kvalitet på digitala verktyg, som elevernas Chromebooks, vilket flera lärare i resultatet berättar för med sig didaktiska problem. Flera lärare i Skolverkets utvärdering (2015) vittnar också om liknande fenomen, där de digitala verktygen för med sig tekniska problem. Effekten av materialets bristande kvalitet får konsekvenser för undervisningens innehåll men även elevernas lärande. Materialet agerar som ett medierande verktyg som påverkar vilka uttryckssätt som blir tillgängliga (Vygotskij, 1978). När materialet brister i kvalitet finns det alltså en risk att det har en negativ effekt på elevernas kreativa processer. Detta kan i förlängningen påverka hur eleverna presterar i ämnet och därmed hur väl de når undervisningens mål. Det kräver alltså att lärarna har en förståelse för de materiella resurser som de har att tillgå och hur de bäst tillämpar dessa i undervisningen för att kunna gynna elevernas lärande och för att nå styrdokumentens riktlinjer. När materialtillgången upplevs som restriktiv blir alltså lärarnas kreativa förmågor av vikt. Det framgår hur bildlärarna ofta utgår från det material som finns tillgängligt, men att de inte låter materialet styra undervisningens utformning. Istället leder det till en kompromiss där de anpassar innehållet så att materialvalet fungerar.

Resultatet visar också att när materialtillgången är begränsad tenderar bildlärarna att kompensera med egna resurser eller alternativa material. Att använda återvinningsmaterial, behöver inte bara vara en metod för att säkerställa undervisningens genomförande, utan kan också bli ett sätt att främja elevernas lärande. Där materialet agerar som en didaktisk metod för att ge eleverna fler typer av material att utforska. Återvinningsmaterial kan tolkas som ett material av sämre kvalitet, men när lärarna själva att inkludera det i undervisningen tenderar materialet att undgå den stämpeln. Lärarna ser istället materialets potential och att det är till fördel för elevernas lärande på ett annat sätt än till exempel temperafärger med dålig pigmentering. Det lär eleverna om något annat, som återbruk samt att se och förstå att det går

att kreativt skapa med material som inte nödvändigtvis är traditionella konstnärsmaterial. Att utöka materialtillgången på så sätt kan samtidigt ses som ett sätt för lärarna att erbjuda eleverna tillgång till fler medierande verktyg som i sin tur innebär ett större utrymme för elevernas självreglering (Vygotskij, 1978). När lärare kompenserar för undervisningsmaterialet, genom att till exempel låta eleverna använda sina egna mobiltelefoner i undervisningen, innebär även didaktiska överväganden. I dessa fall får lärarna avgöra vad som är av vikt, undervisningens möjligheter för elevernas kunskapsutvecklande eller deras olika materiella förutsättningar.

För att besvara frågeställningen så påverkar materialtillgången bildlärarnas materialval och utformning av undervisningen på flera sätt. De materiella förutsättningarna är de som styr lärarnas undervisningspraktiker. Goda materiella förutsättningar, både i tillgång och kvalitet underlättar arbetet, och gör det lättare för lärarna att forma undervisningen på ett sätt så att det gynnar elevernas lärande. För god materialtillgång krävs att de organisatoriska och ekonomiska strukturerna är gynnsamma, och fördelar ämnet de resurser som behövs för att uppnå undervisningens mål. När materialtillgången upplevs som mer restriktiv, begränsar det istället lärarnas handlingsutrymme. Detta leder till att lärarna behöver anpassa sig efter de resurser som finns, där de använder sina kreativa förmågor och anpassar undervisningens innehåll så att materialvalet fungerar. Materiella brister kan också innebära att de känner ett behov av att kompensera med alternativa material för att få undervisningen att fungera. Det kan föra med sig didaktiska problem och dilemman som gör det svårare att nå målen. Lärarna tenderar överlag att prioritera elevernas lärande framför materialets kvalitet.

7.2.3. Organisationens påverkan på materialtillgången

I denna del ligger fokuset på att besvara frågeställningen: Vilka faktorer inom skolans organisation påverkar tillgången till material i bildämnet?

Utöver bildlärarna, genom sitt handlingsutrymme och undervisningspraktik, är det flera faktorer inom skolans organisation som påverkar ämnets materialtillgång. Det rör de språkliga, materiella och organisatoriska strukturerna (Kemmis, 2009). En del av de materiella och ekonomiska förutsättningar, innebär ämnets resurser och budget. Ahrenbys (2023) studie belyser hur bildämnet i grundskolan har en marginaliserad position i skolan, vilket leder till en snävare budget att förhålla sig till, liknande fenomen konstateras även internationellt av Miksza (2013) och Chapman (2020). Även Skolverkets utvärdering (2015) lyfter hur

bildlärare i högstadiet upplever materialtillgången som restriktiv, vilket försvårar arbetet att nå styrdokumentens mål. Samtidigt lyfter resultatet att de ekonomiska förutsättningarna skiljer sig mellan högstadiet och gymnasiet, där lärarna i högstadiet ofta får förlita sig på billigare material som knappt täcker undervisningens behov, medan gymnasiet har det desto bättre. Högstadielärarna får därav fokusera på en undervisning som täcker de basala kunskaperna, medan gymnasielärarna har möjlighet att jobba mer fördjupande.

Samtidigt tycks materialtillgången på de olika nivåerna vara i linje med styrdokumentens formuleringar. Eftersom att gymnasiet är en utveckling och fördjupning av ämneskunskaperna så är det rimligt att de materiella förutsättningarna är annorlunda, för att styrdokumenten ställer högre krav på elevernas kunskaper. Kursplanen för bild i grundskolan uttrycker det som att det gäller mer basala kunskaper (Skolverket, 2022c), medan gymnasiets ämnesplaner visar att de olika kurserna eller nivåerna gradvis kräver mer variation och fördjupad kunskap (Skolverket, 2022d, 2025b). Detta visar hur skolledningen (organisatoriska och sociala förhållanden) kontrollerar ämnets resursfördelning (materiella och ekonomiska förutsättningarna), som båda i sin tur förhåller sig till skolans styrdokument (språkligt formade praktiker) (Kemmis, 2009). Skolans organisation har alltså den största möjligheten att påverka ämnets resurser, men där de olika delarna behöver samverka för att hitta en materialbalans för att täcka undervisningens behov.

Organisationen ansvarar också för de inköpsavtal som råder, och därmed de materiella förutsättningarna. Mikza (2013) belyser hur ämnets resurser tenderar att påverkas positivt när lärarna besitter någon form av inflytande över resursfördelningen. Bildlärarna i denna studie hade alla någon form av inflytande över ämnets materialinköp, men även om de har möjlighet att påverka själva inköpen, måste de fortfarande förhålla sig till de avtal som skolan bestämt. Vilket ofta innebär ett begränsat urval av material att tillgå, som inte nödvändigtvis täcker undervisningens behov.

Det finns även andra faktorer inom skolans organisation som påverkar ämnets materialtillgång. En av dessa är undervisningssalens utformning, vilket även är en del av de materiella förutsättningarna. Det kan gälla sådant som David vittnar om, att det saknas förvaringsutrymmen eller vatten i salen, vilket gör att material som akrylfärg blir otillgängligt i undervisningen. Liknande begränsningar upplever också bildlärare i Marner och Örtengrens (2013) studie, där de menar att faktorer som undervisningslokaler och gruppstorlek gör det svårt att implementera digitala material i undervisningspraktiken. Erika berättar också om hur

de stora elevgrupperna påverkar vilka material som är möjliga att arbeta med i undervisningen. Elevgruppernas storlek ligger på skolledningens ansvar, och därav en del av de organisatoriska strukturerna. Där ingår även bildämnets timplan som Skolverket bestämmer. Barbro menar att timplanen påverkar vilka material som eleverna ens hinner utforska i undervisningen. Filippa poängterar även att timplanen gör det svårt att jobba igenom det stoffträngsel som råder i styrdokumenten. Det tyder på att det råder en obalans mellan de språkliga och materiella strukturerna.

För att besvara frågeställningen om vilka faktorer inom skolans organisation som påverkar bildämnets resurser, så är de framförallt de språkligt formade praktikerna, där skolans styrdokument och ämnets status i ingår, som tillsammans med med organisationens strukturer, som skolledningens prioriteringar och ansvarsfördelning, bidrar till att påverkar ämnets materiella och ekonomiska förutsättningar.

7.3. Förslag på vidare forskning

Denna studie har bidragit till en ökad förståelse för bildlärarnas förutsättningar att påverka materialtillgången i undervisningen. Studien har dock sina begränsningar, då den enbart omfattar sex lärares perspektiv, som dessutom har en relativt likande arbetserfarenhet, vilket minskar variationen i perspektivet. Framtida studier skulle därav gynnas av att inkludera större och mindre homogena grupper, då detta skulle bredda perspektivet hur materialtillgången påverkar fler grupper och undervisningskontexter. I vidare studier skulle kvantiativ data också kunna komplettera den kvalitativa, genom att identifiera mönster i en större omfattning. Det hade även varit intressant att ta del av perspektiv från högre upp i skolans styrkedja, för att komplettera lärarnas perspektiv, och på så sätt skapa en mer heltäckande förståelse för hur materialtillgången påverkas av olika faktorer.

Utöver detta tycker jag mig även se ett glapp i det rådande forskningsläget, där det saknas studier som specifikt fokuserar på faktorer som rör bildämnets resurstillgång. I de lägen som de gör det, är fokuset bredare, vilket inkluderar flera estetiska ämnen eller så riktar de in sig på digitala verktyg, snarare än på bildämnets materiella förutsättningarna i sin helhet. Jag tror därav att ämnet skulle gynnas av framtida forskning som fokuserar på bildämnets materiella förutsättningar i synnerhet, för att utöka förståelsen för hur materialtillgången påverkar undervisningens förutsättningar och kvalitet.

8. Käll- och litteraturförteckning

Ahrenby, H. (2023). “It will take time”–visual arts teachers’ professional freedom in policy enactment. Arts Education Policy Review, 1–14. https://doi.org/10.1080/10632913.2023.2291207

Alvesson, M., & Torhell, S.-E. (2011). *Intervjuer : genomförande, tolkning och reflexivitet* (1. uppl.). Liber.

Alvinius, A., Borglund, A., & Larsson, G. (2023). *Tematisk analys : din handbok till fascinerande vetenskap* (Upplaga 1). Studentlitteratur.

Bild [kursplan]. (2022a). Skolverket. https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-lgr22-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet?url=907561864%2Fcompulsorycw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DGRGRBIL01%26tos%3Dgr&sv.url=12.5dfee44715d35a5cdfa219f

Bild [ämnesplan]. (2025a). Skolverket. https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/program-och-amnen-i-gymnasieskolan/hitta-program-och-amnen-i-gymnasieskolan-gy25/amne-gy2025?url=907561864%2Fsyllabuscw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DBILD%26courseCode%3DBILD1A10X%26version%3D1%26tos%3Dgy%26origin%3Dgy2025&sv.url=12.467ba038192d14ade318a#anchor_BILD1A10X

Bild [ämnesplan]. (2022b). Skolverket. https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/program-och-amnen-i-gymnasieskolan/hitta-program-amnen-och-kurser-i-gymnasieskolan-gy11/amne?url=907561864%2Fsyllabuscw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DBIL%26version%3D2%26tos%3Dgy&sv.url=12.5dfee44715d35a5cdfa92a3

Bryman, A., Nilsson, B., Clark, T., Foster, L., & Sloan, L. (2025). *Brymans samhällsvetenskapliga metoder* (Fjärde upplagan). Liber.

Chapman, S., Wright, P., & Pascoe, R. (2020). “I’m really worried for my teaching spirit”: professional agency, curriculum change and the primary arts specialist teacher. *Journal of Curriculum Studies*, *52*(4), 577–592. https://doi.org/10.1080/00220272.2019.1694074

Eriksson Barajas, K., Forsberg, C., Wengström, Y. (2013). Systematiska litteraturstudier i utbildningsvetenskap: Vägledning vid examensarbeten och vetenskapliga artiklar. Natur & Kultur.

Karlsson Häikiö, T. (2022). Challenges and changes in arts education in Sweden – visual communication, visual culture and visual competence in the syllabus for visual arts. Journal of Visual Literacy, 41(3–4), 201–223. https://doi-org.ezproxy.ub.gu.se/10.1080/1051144X.2022.2132621

Kemmis, S. (2009). Understanding professional practice: A synoptic framework. In B. Green (Ed.), *Understanding and researching professional practice* (s. 19–38). Sense Publishers.

Lorenza, L. M. (2021). Arts curriculum are better resourced and supported when the principal is focussed on the student experience. *Curriculum Perspectives*, *41*(2), 187–199. https://doi.org/10.1007/s41297-021-00139-3

Läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet [läroplan]. (2022c). Skolverket. https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-lgr22-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet

Läroplan gymnasieskolan: Reviderad 2022. [läroplan]. (2022d). Skolverket. https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-gy11-for-gymnasieskolan

Läroplan för gymnasieskolan [läroplan]. (2025b). Skolverket. https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-gy25-for-gymnasieskolan

Marner, A., & Örtegren, H. (2013). Four approaches to implementing digital media in art education. *Education Inquiry*, *4*(4), 23217–23688. https://doi.org/10.3402/edui.v4i4.23217

Miksza, P. (2013). Arts Education Advocacy: The Relative Effects of School-Level Influences on Resources for Arts Education. *Arts Education Policy Review*, *114*(1), 25–32. https://doi.org/10.1080/10632913.2013.744245

Skolverket. (2015). *Bild i grundskolan. En nationell ämnesutvärdering i årskurs 6 och 9.* https://www.skolverket.se/sok-publikationer/publikationsserier/rapporter/2015/bild-i-grundskolan

Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap* (2. uppl.). Studentlitteratur.

Stockholms Universitet (2023). *Att informera forskningspersoner och inhämta samtycke.* Hämtad 2025-04-07 från https://medarbetare.su.se/forskning/etik-och-juridik/manniskor-och-personuppgifter/att-informera-forskningspersoner-och-inhamta-samtycke

Vetenskapsrådet. (2024). *God forskningssed*. Vetenskapsrådet. https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2024-10-02-god-forskningssed-2024.html

Vygotskij, L. S., & Cole, M. (1978). *Mind in society : the development of higher psychological processes*. Harvard U.P.

9. Bilagor:

Bilaga 1:

Intervjuguide:

Nuvarande läget:

- Vad brukar du oftast använda för typ av material i din undervisning?
- Hur skulle du beskriva att materialtillgången ser ut just nu i undervisningen?
- Känner du att du saknar specifika material eller är det något du skulle vilja ha mer av?

Påverkan på undervisningen:

- Upplever du att materialtillgången påverkar din undervisningsplanering eller de pedagogiska val du gör?

Ansvar och påverkande faktorer:

- Har du själv möjlighet att påverka materialtillgången i undervisningen?
- Vem eller vilka är det som har ansvar för att köpa in eller samla in material till undervisningen?
- Vad upplever du att det finns för faktorer som påverkar materialtillgången, till exempel sådant som budget, ledningens prioritering eller elevernas intressen?

Drömläge:

- Finns det något som du tänker kan bli bättre när det gäller hur material införskaffas till undervisningen?
- Om du fick önska, hur skulle materialtillgången se ut för att stötta din undervisning på bästa sätt?

- Är det något annat som du skulle vilja lägga till och berätta om dina erfarenheter av materialtillgången i undervisningen?

Bilaga 2:

Information för deltagare i forskningsprojketet om: *Bildlärares förutsättningar att påverka materialtillgången i undervisningen.*

Forskningsprojektet och val av deltagare

Mitt namn är Frida Johansson och jag är bildlärarstudent vid Göteborgs Universitet. Syftet med mitt andra examensarbete är att undersöka hur bildlärare på olika skolor upplever materialtillgången i bildundervisningen och vilka förutsättningar de har att påverka den. Genom denna förståelse hoppas jag få insikt i vilka förutsättningar jag själv kan ha i min framtida bildlärarroll att påverka materialtillgången i undervisningen. Med material menar jag både fysiska material och digitala verktyg som används i olika skapandeprocesser. Med materialtillgång avser jag typen av material samt hur mycket av materialet som finns tillgängligt. Forskningshuvudman för projektet är Göteborgs Universitet. Anledningen till att jag är intresserad av just ditt deltagande beror på att du arbetar som bildlärare på antingen högstadiet eller gymnasiet och du genom detta besitter en direkt erfarenhet i den fråga som jag vill undersöka.

Vad ett deltagande i studien innebär för dig

Om du ger ditt samtycke för att delta i studien innebär det att du går med på att delta i en semistrukturerad intervju, antingen på plats eller digitalt, under en tidsperiod på cirka 30-40 minuter. Samtalet kommer att spelas in för att möjliggöra en transkribering av innehållet. Det inspelade samtalet kommer inte vara tillgängligt för någon annan än mig, och kommer att raderas när mitt arbete är godkänt. För att säkerställa att ditt deltagande inte påverkar dig yrkesmässigt eller på ett personligt plan, kommer jag att följa Vetenskapsrådets etiska riktlinjer och ingen information som kan härleda tillbaka till dig kommer att offentliggöras i arbetet.

Studiens resultat

När arbetet är godkänt kommer det att publiceras på Gupea, en universitetsgemensam databas där materialet kommer att finnas tillgängligt för fri åtkomst. Vid önskemål kan även arbetet skickas direkt till dig som deltagare.

Bilaga 3:

Det är frivilligt att delta

Deltagande i denna studie är helt frivilligt. Du kan när som helst meddela att du inte längre önskar att delta, utan att uppge någon anledning. Om du bidragit med information så kommer den att förverkas i samband med att du avbryter ditt deltagande. Önskar du att avbryta ditt deltagande ska detta meddelas till mig som genomför studien. Kontaktuppgifter finns nedan.

Kontaktuppgifter:

Frida Johansson
Mailadress: fridajohansson0204@gmail.com
Telefon: 0723335920

Samtycke:

Jag intygar härmed att jag har tagit del av informationen om vad ett deltagande innebär. Jag godkänner härmed mitt deltagande i en intervju, där materialet spelas in, sparas under en begränsad tid och används i examensarbetet.

- ☐ Ja
- ☐ Nej

Datum:

Underskrift:

Namnförtydligande: